

■
OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

ILTATOIMINTAA LAPSI- PERHEILLE

Iltaperhetoiminnan kehittämistyö Kuopion Perheentalolle

TEKIJÄT: Anna Jauhiainen
Noora Sivonen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Anna Jauhiainen ja Noora Sivonen	
Työn nimi Iltatoimintaa lapsiperheille	
Päiväys 8.5.2017	Sivumäärä/Liitteet 40/2
Ohjaaja(t) Marjaana Tuovinen ja Anne Waldén	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Kuopion Perheentalo	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyö on toiminnallinen kehittämistyö, jonka toimeksiantajana toimi Kuopion Perheentalo. Tavoitteena oli kehittää iltaperheteroimintaa Kuopion Perheentalolle ja pilotoida siitä uusi matalan kynnyksen toimintamuoto. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kokeilla erilaisia toimintamuotoja lapsiperheille ilta-aikaan. Opinnäytetyössä kehitettiin Kuopion Perheentalon palveluita asiakaslähtoisemmiksi. Asukastupa ja kirjastoautot mahdollistivat toiminnan lähipalveluiksi.</p> <p>Suunnittelemassamme iltaperheteroiminnassa toistuivat kolme teemaa, jotka olivat kädentaidot, liikunta ja perheen yhteistoiminta. Iltaperheteroiminnan sisältö suunniteltiin lapsilähtöiseksi niin, että korostimme lapsen osallisuutta. Toiminnan suunnittelun tavoitteena oli myös tukea vanhemmuutta ja tarjota vertaiskokemuksia. Opinnäytetyössä toteutettiin neljä kahden tunnin toimintakertaa lapsiperheille Särkiniemen asukastuvalla ja kauppakeskus Apajan Kuopion Perheentalolla. Toteutimme kaksi erilaista lähipalveluiden kehittämiskokeilua kirjastoautoissa. Iltaperheteroiminta oli kaikille avoin ja siihen sai osallistua eri-ikäisten lasten perheet.</p> <p>Iltaperheteroiminnan tarve tuli esille perheiltä. Toiminnasta tiedottaminen ja tiedottamisen keinot korostuivat pilotoinnissa. Kun tiedottamista oli lisätty sosiaaliseen mediaan, kävijöitäkin oli enemmän. Pilotoidusta iltaperheteroiminnasta on tullut Kuopion Perheentalolle vakiintunut toimintamuoto. Jatkossa matalan kynnyksen iltatoimintaa voidaan toteuttaa jokaiselle asiakasryhmälle soveltaen julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin toimijan järjestämänä.</p>	
Avainsanat vanhemmuuden tuki, lapsilähtöisyys, lapsen osallisuus	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Anna Jauhiainen and Noora Sivonen			
Title of Thesis Evening activities for families with children			
Date	8.5.2017	Pages/Appendices	40/2
Supervisor(s) Marjaana Tuovinen and Anne Waldén			
Client Organisation /Partners Kuopio Perheentalo			
<p>Abstract</p> <p>This thesis is a functional development work which was assigned by Kuopio Perheentalo. The aim of the study was to develop family oriented evening activities for Kuopio Perheentalo and also to develop new and free activities. The purpose of the thesis was to try different kinds of activities for families with children in the evening time. In the thesis the services of Kuopio Perheentalo were made more customer-oriented. The residents' houses and the libraries on wheels brought the services close to the customers.</p> <p>There were three recurrent themes in the evening activities that we had planned. These were crafts, sports and activities that families can do together. The content of the evening activities was planned according to the idea of child first, so that we emphasized the child's participation. The purpose of the planning of the activities was to support parenthood and to give peer experiences. In the thesis four two-hour activity events for families with children were held in Särkiniemi residents' houses and in the premises of Kuopio Perheentalo in the shopping center Apaja. We carried out two different close service development experiments at libraries on wheels. Evening activity was open for everyone and families with children of all ages had the possibility to participate.</p> <p>The need for evening activities came forth from the families. Informing about the activities played a key role in the modelling. When informing of the activities in the social media, the number of participants increased. The modelled evening activities have become a part of Kuopio Perheentalo activities. In the future, free activities can be adapted for every customer group and offered by the municipal, private or third sector.</p>			
Keywords Support for parenthood, child first approach, participation of the child			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	PERHEENTALON TOIMINTA MATALAN KYNNYKSEN PALVELUNA	6
2.1	Kuopion Perheentalon hankkeet ja kehittämistavoitteet	7
2.2	Asukastupien ja kirjastoautojen palvelut	8
3	ASIAKKAIDEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN MATALAN KYNNYKSEN PALVELUISSA.....	10
3.1	Tasa-arvoinen oikeus osallisuuteen	10
3.2	Osallisuus mukana lapsen kehityksessä	11
4	AMMATTILAISET LAPSIPERHEIDEN TUKENA ARJESSA.....	13
4.1	Lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen	13
4.2	Leikki lapsen kasvun tukena	16
4.3	Perheen kanssa työskentely ja vanhemmuuden tukeminen	17
4.4	Vanhempien ja lapsien välinen vuorovaikutus ja sen tukeminen	20
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	22
5.1	Kehittämiskohteen tunnistaminen ja ideointi	23
5.2	Kehittämiskohteen suunnittelu ja luonnostelu	24
5.3	Kehittämistyön tavoitteet ja tarkoitus	24
5.4	Kehitetyn iltaperhetoiminnan toteuttaminen	25
5.5	Toimintakertojen kuvaus	27
5.6	Lopullisen toiminnan viimeistely ja arviointi	31
6	EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	33
7	POHDINTA JA JATKOKEHITYSIDEAT	34
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	36
	LIITE 1: TOIMINTASUUNNITELMA	40
	LIITE 2: TOIMINNAN KARTOITUS -KYSELY.....	42

1 JOHDANTO

LAPE eli Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma on Suomen hallituksen kärkihanke (STM s.a.a). Hankkeen myötä palveluita uudistetaan siten, että ne vastaavat paremmin lapsien ja perheiden toiveita. Hankkeen periaatteita ovat lapsen oikeudet, voimavarojen vahvistaminen sekä lapsi- ja perhelähtöisyys. Hankkeen tavoitteena on vuoteen 2025 mennessä lisätä perheenjäsenten voimavaroja, elämänhallintaa sekä osallisuuden ja kohdatuksi tulemisen kokemuksia. Hankkeella lisätään ennaltaehkäiseviä palveluita ja matalan kynnyksen toimipaikkoja. (STM s.a.b.)

Järjestämällä matalan kynnyksen toimintaa vähennetään osallistumiseen liittyviä esteitä. Matalan kynnyksen toiminnan tavoitteena on saavuttaa asiakkaat, jotka ovat jääneet palvelujärjestelmän ulkopuolelle. (Huhtinen s.a., 1–2; Leemann ja Hämäläinen 2015, 1.) Suomen valtion on mahdollistettava osallisuus kaikille jakamalla tietoa osallisuuden toteuttamisesta. Lisäämällä osallisuutta hallitus ennaltaehkäisee eriarvoisuutta ja syrjäytymistä. (THL 2016b.)

Toimeksiantajana tässä opinnäytetyössä on Kuopion Perheentalo. Kuopion Perheentalo perustettiin keväällä 2016 ja on ensimmäinen kauppakeskuksessa toimiva Perheentalo. Heidän toimintansa on kehitetty asiakaspalautteiden ja -toiveiden perusteella. (Kuopion Perheentalo s.a.a.) Kuopiossa tehtiin 2015 opinnäytetyö, jossa tutkittiin Kuopion lapsiperhepalveluita. Tutkimuksessa kävi ilmi, että kuopiolaisilla lapsiperheillä on tarve matalan kynnyksen iltatoiminnalle. (Hukkanen ja Pursiainen 2015.)

Hukkanen ja Pursiainen (2015) nostavat esille, että Kuopion alueella on puutetta ilta-aikaan järjestettävästä perhetoiminnasta. Esimerkiksi seurakuntien järjestämät perhekerhot sijoittuvat kaikki aamu- tai iltapäivään ja liikuntakerhot eivät ole tarkoitettu koko perheelle. Erityisesti perheet olivat toivoneet kyselyssä toimintaa keskustan ulkopuolella oleville asuinalueille. Kiinnostuimme aiheesta ja lähdimme ideoimaan mahdollisia toimintamuotoja, joita voisi toteuttaa ilta-aikaan perheille. Kuulimme, että Kuopioon oli perustettu oma Perheentalo. Kysyimme heidän kiinnostustaan ryhtyä toimeksiantajaksi opinnäytetyöllemme ja he innostuivat aiheesta. Yhdessä toimeksiantajamme kanssa päätimme luoda perheille kerhomaista toimintaa ilta-aikaan. Toiminnan suunnittelussa korostimme, että haluamme luoda lähipalveluita perheille.

Kuopiossa on ilmennyt tarve ilta-aikaan järjestettävästä perhetoiminnasta, mihin haluamme työlämme vastata. Tässä opinnäytetyössä suunnitellaan ja toteutetaan matalan kynnyksen iltatoimintaa perheille Kuopiossa. Opinnäytetyömme toiminta on suunnattu perheille, joissa on alle 8-vuotiaita lapsia. Suurin osa Kuopion Perheentalon kävijöistä on lapsiperheitä, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Tavoitteena on kehittää matalan kynnyksen toimintamuotoja ennakoluulottomasti kaikille lapsiperheille. Tarkoituksena on pilotoida Kuopion Perheentalolle iltaperhetoimintaa ja saada siitä pysyvä toimintamuoto.

2 PERHEENTALON TOIMINTA MATALAN KYNNYKSEN PALVELUNA

Matalan kynnyksen toiminnalla tarkoitetaan osallistumiseen liittyvien esteiden vähentämistä tai poistamista. Vaikka toimintaan osallistumisen esteet ovat aina yksilöllisiä, niitä voi ennakoita yleistämällä esteiden syitä. Yleisimpiä osallistumisen esteitä ovat taloudelliset, sosiaaliset tai fyysiset haasteet. Haasteiden kokemiseen vaikuttavat usein myös asiakkaan ikä, sukupuoli ja ympäristö. (Huhtinen s.a., 1-2.) Matalan kynnyksen palveluilla pyritään saavuttamaan asiakkaat, jotka ovat jääneet palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Esimerkiksi kotiäidit tai –isät, jotka tarvitsevat tukea lapsen kasvatuksessa, mutta eivät koe tarvitsevansa julkisia lapsiperhepalveluita kuten perhetyöntekijää. Tavoitteena on mahdollistaa erilaisille asiakasryhmille sopivia palvelumuotoja, joihin hakeutuminen olisi mahdollisimman vaivatonta ja houkuttelevaa. (Leemann ja Hämäläinen 2015, 1.)

Matalan kynnyksen saavuttamiseksi toiminnan tulisi olla tarpeeksi edullista, ilman ennakkoilmoittautumista ja se tulisi järjestää mahdollisimman lähellä asiakkaita. Ennakkoluulojen ja pelkojen poistaminen on yhtä tärkeää kuin ulkoistenkin esteiden karsiminen. Matalan kynnyksen toimipaikan ilma-piirin tulee olla helposti lähestyttävä, ja siinä auttavat sisustuksen lisäksi ammattitaitoiset ja ihmisläheiset työntekijät. (Huhtinen s.a., 1-2.)

Tällä hetkellä Suomesta löytyy kolme Perheentaloa. Perheentalot järjestävät matalan kynnyksen palveluita. Ensimmäinen Perheentalo perustettiin 2004 Iisalmeen. Nykyään Perheentaloja löytyy myös Joensuusta ja Kuopiosta. Kaikki Perheentalot tarjoavat Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) rahoittamia kolmannen sektorin lapsiperhepalveluita. Perheentalot antavat lapsiperheille varhaista tukea ja mahdollisuuden osallistua matalan kynnyksen toimintaan. Toiminnallaan he tukevat perheiden osallisuutta ja hyvinvointia. Alla olevassa kuviossa 1 on havainnollistettu Perheentalojen toimintamalli. (Perheentalo s.a.)

KUVIO 1. Iisalmen Perheentalon toimintamalli (Perheentalo s.a.)

Keskeisimpänä ovat lapsi ja perhe, joiden näkökulmasta Perheentalo suunnittelee toimintaansa. Heidän toimintansa suunnitellaan lapsentahtiseksi eli lapsen päivärytmin huomioon ottaen sekä perhelähtöiseksi. Saavutettavuus ja avoimuus taataan sillä, että Perheentalot suunnitellaan esteettömiksi, helposti lähestyttäviksi sekä maksuttomiksi. Sosiaalisuus-osioon kuuluu vertaistuki: Perheentalolla on mahdollisuus kohdata samassa elämäntilanteessa olevia henkilöitä ja saada uusia tuttavuuksia. Asianatuntevuus taataan koulutetulla henkilökunnalla, jolta on mahdollisuus saada ammattilaisen tukea ja neuvoja. Perheentalon asiakkaiden toiveet otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa, ja heillä on myös mahdollisuus päästä osaksi suunnittelua. (Perheentalo s.a.)

2.1 Kuopion Perheentalon hankkeet ja kehittämistavoitteet

Kuopion Perheentalo on Suomessa ensimmäinen kauppakeskuksessa toimiva Perheentalo. Sen toiminta aloitettiin keväällä 2016. Kuopion Perheentalo on kehittänyt toimintaansa asiakaspalautteiden ja -toiveiden avulla. Perheentalon toimintaa ohjaavat erilaiset hankkeet. Kuopion Perheentalolla on käynnissä kolme eri hanketta: LAINE, LASTU ja VALPAS, joilla on omat päätavoitteet ja alatavoitteet. (Kuopion Perheentalo s.a.a.)

Suurimpana hankkeena Kuopion Perheentalon toimintaa ohjaa Lapsiperheiden arjen tukeminen Kuopion seudulla -hanke eli LAINE. Hankkeen tarkoituksena on kehittää Perheentalon toimintaa siten, että se vahvistaa ja edistää lapsiperheiden hyvinvointia ja osallisuutta. LAINE-hankkeen avustuksilla luodaan pysyvä matalan kynnyksen Perheentalo Kuopion keskustaan. Toimintaa on tarkoitus järjestää siellä, missä tarve on suurin. Hankkeen myötä toimintaa pilotoidaan Kuopion asukastuvilla ja kirjastoautoihin. LAINE-hankkeen päätavoitteena on yhteistyöverkoston avulla tuottaa matalan kynnyksen palveluja joka tukee lapsiperheiden arkea ja osallisuutta. LAINEelle on asetettu neljä alatavoitetta, joiden avulla saavutetaan päätavoite. Ensimmäinen alatavoite on turvata tasa-arvoiset palvelut siten, että toimintaa järjestetään siellä, missä on asiakkaita. Tasa-arvoiset palvelut taataan keskustaan perustetulla Perheentalolla sekä toimintaa järjestettävillä Kuopion asukastuvilla ja kirjastoautoissa. Toisen alatavoitteen sisältö painottaa yhteistyöverkoston ja kumppanuuksien vahvistamista. Kolmas alatavoite on osallistaa asiakkaita kehittämään toimintaa. Neljäs alatavoite on tukea lapsiperheiden arjesta selviytymistä ja vahvistaa vanhemmuutta. (Kuopion Perheentalo s.a.a.)

LAINE-hankkeen lisäksi on LASTU-hanke. LASTU-hankkeen toteuttaa Savon Vammaisasuntosäätiö yhteistyössä Perheentalon kanssa. LASTUn avulla luodaan osaksi Perheentalon toimintaa tukitoimia, jotka tukevat kokonaisvaltaisesti erityistä tukea tarvitsevia lapsiperheitä. Päätavoitteena on tukea vammaisten lasten ja heidän perheidensä arkea. Ensimmäisenä alatavoitteena LASTU-hankkeessa on esteettömyyden, osallisuudet ja kumppanuuden takaaminen myös erityistä tukea tarvitseville perheille. Toinen alatavoite on tukea erityislasten vanhempien vanhemmuutta. Kolmas alatavoite on osallistaa vammaiset lapset toimintaan yhdenvertaisina osallistujina. (Kuopion Perheentalo s.a.a.)

Kahden edellä mainitun hankkeen lisäksi on VALPAS-hanke. VALPAS-hanke toteutetaan yhteistyössä Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiön kanssa. Tarkoituksena on tehdä Perheentalosta avoin kaikille perheille. VALPAS-hankkeen avulla luodaan keinoja, joiden avulla vammaisten lasten perheet,

pakolaisperheet ja maahanmuuttajaperheet pääsevät mukaan toimintaan. Pää tavoitteena on esteettömyyden luominen ja avoimuus kaikille perheille taustasta riippumatta. VAMLASin alatavoitteet taakaavat, että ohjaajat ja muut toimijat oppivat ymmärtämään vammaisuuden ja pakolaistaustan tuomia arjen haasteita. Kun työntekijöillä on riittävä tietotaito vähemmistöperheistä, he pystyvät tuottamaan laadukasta palvelua. (Kuopion Perheentalo s.a.a.)

Tässä opinnäytetyössä paneuduttiin Kuopion Perheentalon LAINE-hankkeeseen, jotta toimintamme vastaisi heidän palvelunsa tavoitteita. Pilotoimalla iltatoimintaa edistimme tasa-arvoisia perhepalveluita, tuimme perheiden hyvinvointia ja vahvistimme yhteistyöverkostoja, jotka ovat LAINE-hankkeen tavoitteita. Lähipalvelut tukevat asiakkaiden oikeuksia saada tukea lähellä kotiaan. Järjestimme iltaperhetoimintaa Särkiniemen asukastuvalla ja kirjastoautoilla lähipalveluperiaatteen mukaisesti.

2.2 Asukastupien ja kirjastoautojen palvelut

Kuopiossa sijaitsee yhteensä 10 asukastupaa. Asukastuvat ovat kaupungin alaisia. Asukastuvat järjestävät matalan kynnyksen toimintaa, jonne kaikki ovat tervetulleita. Asukastuvat tarjoavat erilaisia kohtaamis-, harraste- ja työllistymismahdollisuuksia. Asukastuvat työllistävät noin 50 tukityöllistettyä, jotka ohjeistavat asiakkaita tietokone- ja tulostusasioissa. (Kuopion kaupunki s.a.)

Kirjastoautolla tarkoitetaan kirjastoksi sisustettua moottoriajoneuvoa tai sellaiseen kytkettävää vaunua jonka nimenomaisena tehtävänä on määrätyn reitin ja aikataulun puitteissa harjoittaa kirjallisuuden tai muun kirjastoaineisten lainausta suoraan yleisölle ja mahdollisuuksien mukaan tarjota käyttäjilleen myös muuta kirjastotoiminnalle ominaista kirjastopalvelua (Sarkola 1975).

Vuodesta 1913 lähtien kirjastoautojen päätehtävänä Suomessa on ollut tarjota mahdollisimman monelle kansalaiselle mahdollisuus kirjastopalveluihin. Tavoitteena on yleisesti ollut se, että 80 prosentilla kansalaisista kirjastopalvelut sijaitsisivat korkeintaan kahden kilometrin päässä. Tähän tavoitteeseen on voitu pyrkiä ainoastaan kirjastoautojen avulla. Vaikka kirjojen lainaaminen on edelleen kirjastoautojen tärkein tehtävä, kirjastoautojen palvelut ovat monipuolistuneet huomasti sadassa vuodessa. Kirjastoautoja on Suomessa nykyään noin 200, joista osa on perinteisten autojen lisäksi monitoimiautoja. (Kyöstiö 2004.)

Kirjastot ovat pyrkineet monipuolistamaan kirjastoautojen toimintaa. Yksi tällainen muoto on ollut monitoimiautot. On myös luotu ihmisten tarpeita vastaamaan monitoimiautoja, kuten lasten kirjastoautoja, pienoiskirjastoautoja lapsille ja ikäihmisille sekä yksi kirjastoauto ainoastaan ikäihmisille. (Kyöstiö 2004.) Suurimmat yhteisöasiakasryhmät ovat koulut, päiväkodit sekä vanhusten ja vammaisten hoitolaitokset. Myös turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskukset kuuluvat tänä päivänä kirjastoautopalvelujen asiakaskuntaan. (Suomen kirjastoseura 2016, 3.) Kirjastoautot tekevät laajaa yhteistyötä eri sosiaalialan asiakaskuntien kanssa.

Monipuolista toimintaa ja palvelua on edesauttanut ATK:n tulo kirjastoautoihin. Internetiä on hyödynnetty niin asiakkaille luoduissa palveluissa kuin henkilökunnan työtehtäviä helpottamaan. Sen lisäksi joissain kirjastoautoissa on saatavilla postipalveluita ja kopiointimahdollisuus. Monitoimiautoissa voi olla mahdollisuus lainata työvälineitä. (Kyöstiö 2004.) Monitoimiautojen lisäksi kirjastoautoissa eri paikkakunnilla tarjotaan koko ajan enemmän erilaisia palveluita, jotka palvelevat asiakkaiden tarpeita paremmin. Kirjastoautoja on esimerkiksi käytetty äänestyspaikkana. Myös postipalvelut ovat löytäneet tiensä kirjastoautoihin erityisesti syrjäseuduilla. Myös terveyspalveluita löytyy kirjastoautoista, kuten verenpaineen mittaus. Monipalveluita ei ole käytetty tai kehitetty vielä kauaa. Asiakkaila ja henkilökunnalla on toive, että toiminnat kehittyvät osaksi normaalia palvelua kirjastoautoissa. Erityisesti monipalvelut palvelevat syrjäseutujen asiakkaita sekä erityisryhmiä, kuten ikäihmisiä. (Pirhonen 2013, 7-8.)

Tekemässämme alkukartoituksessa kävi ilmi, että perheet toivoivat iltaperhepalveluita järjestettävän kaupunginosissa, joissa on paljon lapsiperheitä. Tässä opinnäytetyössä asukastupa ja kirjastoautojen palvelut toivat Perheentalon toiminnat lähelle asiakkaita. Lähipalvelut tukevat asiakkaiden mahdollisuutta osallistua toimintaan helpommin. Asiakkaiden on helppo toteuttaa osallisuuttaan, kun palvelut ovat siellä, missä hekin.

3 ASIAKKAIDEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN MATALAN KYNNYKSEN PALVELUISSA

Osallisuudella tarkoitetaan ihmisen osallistumista johonkin. Se voidaan myös ymmärtää tuntemuksena tai tunteena, kun ihminen on osallinen johonkin. Osallisuutta voidaan kokea esimerkiksi harrastustoiminnassa, työssä, kouluttautumalla tai vapaaehtoistyöhön osallistumalla. Osallisuus omassa yhteisössä luo kokemusta arvostuksesta, luottamuksesta sekä tasavertaisuudesta. Kokemus mahdollisuudesta vaikuttaa omaan ja läheisten elämään on tärkeää. Kiintyminen yhteisöön ja muiden sosiaalisten verkostojen luominen vaatii osallisuutta. (THL 2016b.)

Oma osallistuminen asiaan tai tapahtumaan, joka vaikuttaa omaan tai läheisten elämään, kasvattaa voimavaroja ja motivaatiota ratkaista ongelma. Osallisuuden aste vaihtelee yksilön elämänkulun ja –tilanteen mukaan. Yhteiskunnallinen aktiivisuus vaihtelee niin iästä, kulttuurista kuin elinolosuhteista riippuen. Myös se, kuinka tärkeäksi asia koetaan, vaikuttaa osallisuuteen, osallistujiin sekä osallisuuden määrään. (THL 2016b.)

Niina Rahikka-Räsänen ja Sanna Rynänen (2014) toteuttivat Osallistuminen ja osallisuus lähidemokratiassa -hankkeen, jossa tutkittiin yksilön mahdollisuuksia lisätä osallistumista ja osallisuutta lähiympäristössään. Kehitysprojektin taustalla toimi ajatus siitä, että hyvinvointi, onnellisuus ja hyvä arki muodostuvat hallinnan tunteesta ja elämän ennustettavuudesta. (Rahikka-Räsänen ja Rynänen 2014, 1; Setlementti 2014.) Toimiva paikallisyhteisö ja mahdollisuus vaikuttaa omaan elinympäristöön ovat olennaisia osia ihmisen hyvinvoinnin kokemuksessa (Rahikka-Räsänen ja Rynänen 2014, 5).

3.1 Tasa-arvoinen oikeus osallisuuteen

Osallisuus on syrjäytymisen vastakohta, sillä osallisuutta harjoitetaan yleensä aina yhdessä. Osallisuus voidaan nähdä yhteisenä vastuuna, sillä yhteisessä osallistumisprosessissa toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi jakautuvat monen henkilön vastuulle. Toiminnassa haetaan myös yhteistä, kaikkia miellyttävää ratkaisua. Toimimalla yhdessä luotetaan siihen, että jokainen osallistuu prosessiin. Osallisuus voidaan nähdä myös niin, että yksilö toteuttaa osallisuuttaan kieltäytymällä osallistumisesta ja yhteistyöstä. Se on yhtä lailla oman äänensä esiin tuomista ja vaikuttamista, kuin asioihin osallistuminenkin. (Rönkkö ja Rytönen 2010, 51–52.)

Suomen hallitus ja Euroopan unioni pyrkivät osallisuuden aseman korostamiseen, sillä se on yksi parhaimpia keinoja taistella köyhyyttä, eriarvoisuutta ja syrjäytymistä vastaan. Suomessa pyritään siihen, että kaikilla olisi turvallinen ja esteetön ympäristö, jossa on mahdollisuus osallistua erilaisiin harrastustoimintoihin. Päätavoitteena osallisuuden lisäämisessä on tukea ihmisiä ratkaisemaan oman elämänsä haasteet omista lähtökohdistaan käsin. Apuna tässä käytetään muun muassa vertais- ja harrasteryhmiä. (THL 2016b.)

Osallisuuden lisäämisellä on tavoitteena ohjata apua tarvitsevat avun piiriin varhaisessa vaiheessa. Ongelmien karsiminen ja niihin puuttuminen on helpompaa, kun ne huomataan ajoissa. Asiakkaan oma osallisuus toiminnassa auttaa myös ongelman ymmärtämisessä ja hoitamisessa. Tämän takia

on tullut tärkeäksi tukea ajoissa nuorten sosiaalisia, vuorovaikutus- ja vaikuttamistaitoja. Niitä tuemalla tulevaisuuden aikuisilla olisi mahdollisimman hyvät mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä. (THL 2016b.)

Osallisuus ja sen toteuttaminen perustuvat dialogiin (Toikko ja Rantanen 2009, 89). Dialogissa keskustelijat keskustelevat aiheesta tasavertaisina yksilöinä. Dialogin onnistuessa syntyy ratkaisu, johon kaikki osapuolet ovat tyytyväisiä. Parhaimmillaan tulokseksi muokkautuu aivan uusi näkökulma. Tärkeää dialogisessa keskustelussa on keskustelijoiden välinen kunnioitus. Mielipiteiden esiin tuominen on vapaata, ja keskustelussa on tarkoitus löytää yhteinen näkemys tulokseksi. Keskustelun ohessa pyritään ymmärtämään omia sekä toisten näkökulmia ja on muistettava mielipiteiden perustelu. (Toikko ja Rantanen 2009, 92–93.)

Osallisuuteen on panostettu viime aikoina erityisesti maahanmuuttajien kanssa tehtävässä työssä. Heille pyritään antamaan mahdollisimman kattava osallistumismahdollisuus ja heidän yhteiskuntaan integroitumistaan tuetaan. Myös muiden kansalaisryhmien osallisuutta pyritään tukemaan. Tällaisia ryhmiä ovat muun muassa työttömät, työntekijät ja vanhukset. Nykypäivänä pyritään koko ajan kehittämään uusia mahdollisuuksia ja keinoja vaikuttaa omaan elämään ja ympäristöön. Myös yhteiskunnallisiin rakenteisiin pyritään vaikuttamaan osallisuuden kautta. Tällaiseen osallisuuteen pyritään erityisesti koulutuksen avulla, mutta myös työelämässä sekä erilaisissa palveluissa. (THL 2016b.)

Valtion tehtävä on taata kaikille kansalaisille mahdollisuus osallisuuteen. Parhaimpia keinoja osallisuuden ja vaikuttamiseen on tiedon saanti. Tietoa voidaan jakaa kansalaisille esimerkiksi uutisten, koulutuksen, harrastustoiminnan tai tiedotusten avulla. Myös nuorten ja lasten osallistumista tulee edistää. Tätä korostetaan nykyään erityisesti päiväkodeissa ja lastensuojelun puolella. Olisi tärkeää kuulla jokaista lasta tai nuorta heitä koskevista tilanteista ja päätöksenteossa, oli kyseessä sitten tuleva leikkihetki tai huostaanottopäätöksen teko. Ikä ei saisi vaikuttaa lapsen oikeuteen tulla kuulluksi. Ikä vaikuttaa ainoastaan siihen, miten lasta kuunnellaan ja miten siihen reagoidaan. Jokaisella ihmisellä on kuitenkin yhtäläinen oikeus tulla kuulluksi. (THL 2016b.)

Tässä opinnäytetyössä osallisuutta tarkastellaan lapsiperheiden osallistumisena toimintoihin ja tapahtumiin, jotka ovat heille tärkeitä. Asukastupa ja kirjastoautot lisäävät lapsiperheiden osallisuutta lähiympäristössä. Opinnäytetyössämme perheiden osallisuus näkyy siten, että toimitaan yhdessä ja annetaan kaikille mahdollisuus osallistua tapahtumien etenemiseen. Tässä opinnäytetyössä perheiden osallisuus ymmärretään mahdollisuutena osallistua iltatoiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen.

3.2 Osallisuus mukana lapsen kehityksessä

Jo varhainen kokemus osallisuudesta on tärkeää, ja kuulluksi tulemistä pyritään toteuttamaan mahdollisimman laajasti pienten lasten parissa työskennellessä (Rasku-Puttonen 2006, 111). Osallisuutta voidaan oppia ja kehittää vain sosiaalisissa tilanteissa, joiden mahdollistaminen lapsille on aikuisen vastuulla. Lasten osallisuuden harjoittamisella pyritään erityisesti lapsen ajattelun, aloitteellisuuden, mielikuvituksen ja motivaation kehittämiseen sekä ylläpitoon. (Rasku-Puttonen 2006, 121.)

Lapsella on oikeus olla osallisena hänen elämäänsä vaikuttaviin asioihin ja päätöksiin. Lapsella on oikeus olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä oman ikätasonsa mukaisesti. Hänellä on mahdollisuus osallistua päätöksentekoon ikätasoon nähden sopivin keinoin, mikä auttaa oman identiteetin rakentamisessa ja kehittämisessä. (THL 2016a.)

Lapsen liittyessä yhteisöön, kuten päiväkotiin, lapsi aloittaa osallisuudellaan matkan yhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi. Samaan aikaan lapsen aktiivinen osallisuus rakentaa hänen ympärillään olevaa yhteisöä. (Ikonen 2006, 149.) Aikuisen tehtävä on arvioida lapsen valmius ymmärtää osallisuutta vastaava tilanne ja löytää sopiva menetelmä osallisuuden tavoittamiseksi. Kaksivuotiaan kanssa osallisuutta voidaan hakea esimerkiksi keskustelemalla tilanteesta sadun kautta, kun taas 12-vuotiaalta voidaan jo suuremmin kysyä omaa mielipidettä asiaan. Ikä ei kuitenkin saa olla esteenä osallisuuden toteutumisessa. (THL 2016a.)

Oma osallisuus riippuu yksilön omasta kiinnostuksesta. Se kuvastaa yksilön omia mielenkiinnon kohteita ja vaikuttaa näin hänen minäkuvaansa sekä eettisiin valintoihinsa. Lapsuudessa yksilö harjoittelee omaa osallisuuttaan, ja lapsen tuleekin antaa tutkia ja ihmetellä asioita ja etsiä omia mielenkiinnon kohteitaan. Vaikka lapsen tuleekin antaa itse selvittää omaa minäkuvaansa ja mielenkiinnon kohteitaan, aikuisen tulee tukea lasta tämän ikätason mukaisesti. Kun lapselle kertyy ikää, tulee lapselle antaa enemmän vaikutusvaltaa omaan elämäänsä ja päätöksiin, jotka vaikuttavat häneen. (Vilén ym. 2006, 132–133.)

Lapsella on oikeus saada tietoa häntä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, toimenpiteistä sekä niiden perusteluista. Hänellä on oikeus omaan mielipiteeseen ja sen ilmaisemiseen. Lapsen mielipide tulee myös huomioida, kun aikuiset tekevät suunnitelmia ja päätöksiä. Lapsen etua tavoitellessa aikuisten tulee muistaa vuorovaikutuksen tärkeys. Osallisuuden konkreettiseen toteuttamiseen paras keino on osallistuminen. Myös vuorovaikutus ja tiedon jakaminen ovat tärkeitä, jotta osallisuutta voi tapahtua. (THL 2016a.) Lapsella on täysi oikeus pyytää apua, vaatia itselleen palveluja sekä vastustaa häntä koskevia päätöksiä (Rönkkö ja Rytönen 2010, 52).

Aikuisen tehtävä on varmistaa, että lapsen mielipidettä kysyttäessä tällä on ymmärrys tapahtuneesta ja päätöksen seurauksista. Lapselle tietoja välitettäessä tulee huomioida myös lapsen ymmärrys asiasta. Kyseessä on kokonaisvaltainen prosessi, jossa lasta havainnoidaan ja hänen vuorovaikutustaan tärkeisiin ihmisiin seurataan. Mielipidettä ei siis välttämättä kysytä ainoastaan suoralla haastattelumenetelmällä. Lapselle on tärkeää tarjota mahdollisuus riittävään apuun omien ajatusten tutkimisessa. (THL 2016a.)

Tässä opinnäytetyössä lapsen osallisuutta tarkastellaan perheen yhteisen osallisuuden kautta. Lapsen mahdollisuus varhaiseen osallisuuteen on aikuisen vastuulla. Opinnäytetyössämme osallistimme lapset tasa-arvoisina perheenjäseninä toiminnan suunnitteluun, kehittämiseen ja toteutukseen. Osallisuus kehittää lapsen itsenäistä ajattelukykyä.

4 AMMATTILAISET LAPSIPERHEIDEN TUKENA ARJESSA

Aiemmin ajateltiin, ettei lapsella ole itsenäistä tahtoa. Tämä ajatus on muuttunut ja nykyään ajatellaankin, että lapsi on yksilö ja hänellä on oikeudet. Vuonna 1989 YK:n yleiskokouksessa hyväksyttiin ja julistettiin lapsen oikeudet. Lapsen oikeudet takaavat lapselle turvallisen kasvu- ja kehitysympäristön. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen ja Vilén 2009, 10–11.)

Kulttuuri ja yhteiskunta auttavat määrittelemään, mikä on hyvinvoiva ja terve perhe. Hyvässä perheessä kaikilla on mahdollisuus ilmaista itseään ja jakaa kokemuksia. (Vilén ym. 2010, 11–12.) Perheen omat voimavarat eivät aina riitä, jolloin tarvitaan ulkopuolista apua (Kahri 2003, 78). Perhetyön tarkoituksena on perheen voimavarojen kokonaisvaltainen tukeminen ja vahvistaminen. Perhetyö pyrkii tukemaan koko perheen hyvinvointia ja parantamaan sen jäsenten välistä vuorovaikutusta. Perhetyötä tehdään ehkäisevänä toimenpiteenä tai korjaavana työnä. Perhetyötä toteuttaa yleensä sosiaalitoimi, neuvola, päivähoido ja koulu. (THL 2015.)

Lasten kasvatuksesta ensisijaisesti vastuussa ovat huoltajat. Huoltajien tukena lapsen kasvatuksessa ja oppimisessa on varhaiskasvatus, joka on osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Se tukee kotien kasvatusta ja vastaa lasten hyvinvoinnista. (Opetushallitus 2016, 8.) Varhaiskasvatuslaissa (19.1.1973/36) on määritelty, että päiväkodit ja perhepäivähoito toteuttavat varhaiskasvatusta (Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36, § 1).

4.1 Lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen

YK:n ihmisoikeuksien julistuksen mukaan alle 18-vuotias on lapsi, ellei valtio erikseen laissaan määrittele toisin (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991). YK on luonut lapsille oikeudet, jotka löytyvät lasten oikeuksien sopimuksesta. Suomen laki on ottanut käyttöönsä YK:n määrittelemät lapsen oikeudet. Lapsen oikeuksien mukaan lapsella on oikeus muun muassa leikkiin, oikeanlaiseen huolenpitoon, hyvään elämään ja oikeus ilmaista omia tunteitaan. Aikuisten tehtävänä on huolehtia, että nämä oikeudet toteutuvat, jotta lapsella on mahdollisuus mahdollisimman hyvään elämään. (MLL s.a.c.) Jotta lapsella olisi mahdollisimman hyvät lähtökohdat kehittyä tasapainoiseksi ihmiseksi, hän kaipaa lapsuudessaan aitoa välittämistä ja rakkautta. Tunteakseen sitä lapsi tarvitsee kokemuksen, että häntä kuunnellaan aidosti ja hänen toiminnastaan iloitaan. (Tapio ym. 2010, 128.)

Lapsuus on monikerroksinen yhteiskunnallinen ilmiö. Se on sosiaalisten suhteiden luomista ja harjoittamista sekä haastava elämänvaihe. Sen ymmärtämiseksi vaaditaan monien tieteenalojen yhteistyötä ja vuosien tutkimuksia sekä käytännön kokemuksia. Lapsuus voidaan nähdä yhteiskunnallisena ja kulttuurisena ilmiönä. Lapsuus on oma elämänvaiheensa, jonka aikana lapsi kehittää omaa sosiaalista valmiuttaan sekä identiteettiään. Nämä ovat sidoksissa poliittisiin, taloudellisiin ja ideologisiin ilmiöihin sekä kulttuuriin erityispiirteisiin. (Karila, Kinos ja Virtanen 2001, 17.) Erilaisten kasvatusteorioiden vuoropuhelu auttaa ammattilaista ymmärtämään lapsuuden monipuolisen kehityksen. Jotta tätä kehitystä voidaan tukea niin perhetyössä kuin varhaiskasvatuksessa, ammattilaisen tulee ymmärtää tärkeimpien kasvatusteorioiden sisällöt niin teoreettisesti kuin käytännössäkin. Vaik-

ka kasvatusteorioita tulee koko ajan lisää, niiden pohjalla on melkein aina jokin vanha toimiva teoria. (Lehtinen, Kuusinen ja Vauras 2007, 11–12.)

Piaget'n konstruktivistinen teoria kehityksestä kertoo, että ihmisen toimintaa säätelee kaksi periytyvää mekanismia. Ne ovat pyrkimys sopeutua ympäristöön ja pyrkimys jäsentää kokonaisuuksia. Piaget tarkoittaa konstruktivismilla sitä, että lapsi kehittää pikkuhiljaa omia tietorakenteitaan jäsen-tyneimmiksi sekä pyrkii tulkitsemaan ympäristöään jo valmiiden skeemojen, eli ajatusmallien avulla. Kummatkin mekanismit ovat kehittyviä, ja ne etenevät hierarkkisesti erilaisista vaiheista kokonaisuudeksi. Tämän kehittymisen ja uusien vaiheiden saavuttamisen ansiosta lapsen ja aikuisen ajattelutavat eroavat toisistaan. Piaget on huomannut tutkimuksissaan, että vaiheiden sisällöt ja eteneminen eivät ole kulttuurisidonnaisia. (Hännikäinen ja Rasku-Puttonen 2001, 159–160.)

Jokaisella on synnynnäinen tarve kiintyä toiseen ihmiseen. Vauva on riippuvainen aikuisesta, joten kiintymyssuhteen syntyminen on välttämätöntä selviytymisen kannalta. Vauvan ja hoitajan välille syntyy aina jonkintasoinen kiintymyssuhde, mutta se ei aina ole positiivinen. (Sinkkonen 2004.) Kiintymysteorian on alun perin luonut John Bowlby, ja sitä on kehittänyt lisää hänen oppilaansa Mary Ainsworth. Kiintymyssuhteet jaetaan turvalliseen, turvattomaan ja ristiriitaiseen tai torjuvaan kiintymyssuhteeseen. (Yli-Luoma 2003, 10.) Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi on saanut ilmaista tunteitaan ja saanut niihin asianmukaista hoivaa. Turvattomassa kiintymyssuhteessa lapsi ei saa ilmaista tunteitaan eikä saa niihin tarvitsemaansa vastareaktiota. Kun lapsi ilmaisee tunteitaan ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa, hän ei voi olla varma saamastaan reaktiosta ja hoivan laadusta. Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa hoitaja ei aina ole varma, mitä lapsi tarvitsee ja kuinka häneen tulisi reagoida. (Sinkkonen 2004.)

Ammattilaisen on tunnettava lapsen kasvu ja kehitys yleisellä tasolla, jotta hän voi lähteä arvioimaan yksilön kehitystä ja tarpeita. Työntekijän on vietettävä lapsen kanssa aikaa niin kahden kesken kuin ryhmässäkin, jotta arviointi on mahdollista. Yleiset kehitysvaiheet ja -ikäkaudet voidaan opiskella ja lukea kirjoista, mutta on aina muistettava, että jokainen lapsi on yksilö, jolla on omat voimavarat ja tarpeet. Kehitysvaiheiden ja -ikäkausien huomioiminen on tärkeää silloinkin, kun kehitys etenee normaalisti. (Vilén ym. 2006, 132–133.) Yksilön oma kokemus itsestään muodostuu ympärillä olevien sosiaalisten ja fyysisten kokemusten kautta (Lehtinen ym. 2007, 13).

Työntekijän on oleellista oppia havainnoimaan ja kuuntelemaan jokaista lasta yksilöllisesti. Toimintaa suunniteltaessa on otettava huomioon lapsen fyysiset, sosiaaliset ja psyykkiset kehitysasteet sekä valmiudet ja niiden suuretkin eroavaisuudet. Esimerkiksi kaksivuotias lapsi osaa yleensä muodostaa sanoja, mutta ero neljävuotiaan kielenkehitykseen on merkittävä. Erityis- ja maahanmuuttajalapsi voivat olla samalla tasolla kielen kehityksessä, iästä riippumatta. Suunniteltaessa toimintaa pitää ottaa huomioon lasten eri kehitystasot sekä erityistarpeet. Toiminta ei saa olla lapsille liian helppoa eikä liian haastavaa, jotta lapsen mielenkiinto säilyy koko toimintatuokion ajan. (Vilén ym. 2006, 132–133.) Toiminnassamme haasteeksi osoittautuivat erot kehityksessä ikävuosien välillä. Sama toiminta tuli käydä niin 2-vuotiaalle kuin 6-vuotiaallekin ja sen tuli olla heille molemmille mielekäästä.

Lapsen kehitykseen vaikuttaa kolme eri tekijää: perimä ja kypsyminen, ympäristö sekä oma aktiivisuus (Vilén ym. 2006, 132). Lapsen kehitys voidaan nähdä myös niin, että ihminen syntyy biologisena olentona, jota säätelee aluksi pääasiassa perimä ja kypsyminen. Kehittymisen mukana tulee ympäristön ja oman aktiivisuuden tuomat muutokset, jotka tekevät ihmisestä sen yksilön, joka hän kokonaisuutena tulee olemaan. (Lehtinen ym. 2007, 13.) Perimä on geenien säätelemää ja geenit säätelevät taas lapsen kypsymistä. Kypsyminen on edellytys uuden oppimiselle. Perimä vaikuttaa myös lapsen luontaisiin herkkyyskausiin, jotka tulevat lapsilla eri aikoihin ja eri järjestyksessä. Herkkyyskaudella tarkoitetaan ajanjaksoa, jolloin lapsen aivoissa jokin osa-alue muovautuu normaalia vauhdikkaammin, eli kyky oppia uutta on normaalimpia parempi. (Vilén ym. 2006, 132–133.) Herkkyyskaudet koostuvat ajanjaksoista, jolloin lapsi on valmis oppimaan uuden taidon. Lapsi herkistyy uuden oppimiseen ja alkaa tietoisesti opetella uutta taitoa. Virittäytyminen uuden oppimiselle lähtee keskushermostosta, minkä takia monet lapsena opittavat asiat opitaan samaan aikaan ikätoverien kanssa. Esimerkiksi kävelemään oppimiselle herkistytään usein 8–18 kuukauden ikäisenä. (Kronqvist ja Pulkkinen 2007, 51.)

Kehityskaudet ja perimä vaikuttavat vahvasti lapsen kehitykseen, mutta vanhemmat voivat vaikuttaa siihen niin positiivisesti kuin negatiivisestikin kannustamalla lastaan (Vilén ym. 2006, 132–133). Lapsena oloon kuuluu rajojen kokeileminen, ja aina välillä lapsi tekee jotain väärin, jolloin positiivinen kannustaminen ei tule kyseeseen. Moittiminen tulee kuitenkin toteuttaa kohtuuden rajoissa. Lapsen on hyvä ymmärtää tehneensä väärin ja että siitä tulee seuraus. Se ei saa kuitenkaan vaikuttaa siihen, kuinka paljon vanhemmat välittävät lapsestaan. (Nettiturvakoti s.a.) Jatkuva tukeminen, kuunteleminen ja kannustaminen tukevat lapsen kasvua ja saavat lapsen suorittamaan herkkyyskautensa tavoitteita aktiivisemmin. Kannustus ja osallistuva vanhemmuus ovat erityisen tärkeitä, kun lapsi tarvitsee erityistukea tai on maahanmuuttaja. (Vilén ym. 2006, 132–133.)

Ympäristö on kulttuuri, johon lapsi syntyy ja jossa hän elää. Se on kaikkea sitä, missä ja miten lapsi kasvaa. Ympäristöön luetaan myös lapsen sosiaalinen verkosto eli perhe, suku, ystävät ja pitkäkestoiset työntekijät (esimerkiksi päiväkodin ja lastensuojelun työntekijät). On myös tärkeää huomioida, että tunneilmapiiri on ympäristö. Tällä tarkoitetaan sitä, mitä tunteita lapsen edessä näytetään ja miten niihin reagoidaan. Myös fyysinen ympäristö vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen. Fyysiseen ympäristöön sisältyvät kasvupaikka, lelut ja leikkipaikat. (Vilén ym. 2006, 132–133.)

Tässä opinnäytetyössä tuetaan lapsen kasvua ja kehitystä vastaamalla lapsen tarpeisiin sekä lapsen oman aktiivisuuden avulla. Opinnäytetyömme on toteutettu siten, että se tukee kokonaisvaltaisesti lapsen kehitystä. Monipuolisilla aktiviteeteillä, kuten liikunta ja kädentaidot, tuimme lapsen kehitystä heidän kehityskaudet huomioon ottaen. Opinnäytetyömme sisältö mahdollisti ympäristön tarjoaman monipuolisen tuen kasvulle. Iltaperhetoiminnassa lapset pystyivät harjoittelemaan sosiaalisia taitojaan toisten lasten kanssa. Lapset, jotka eivät ole päiväkodissa, saavat päivän aikana vähemmän kontakteja saman ikäisiin lapsiin. Pilotoimamme iltaperhetoiminnan avulla kotona olevat lapset saivat mahdollisuuden mallioppimiseen ja omien taitojen kehittämiseen.

4.2 Leikki lapsen kasvun tukena

”Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista s.a., 23)”. Tämän määrittelyn mukaan jokaisella lapsella on oikeus leikkiin. Kyseinen oikeus toteutuu eri maissa ja kulttuureissa erilaisin tavoin, ja leikin määrittely on yksiselitteisesti hyvin haastavaa. (Helenius ja Korhonen 2008, 99–100.) Leikki on lapsen keskeistä toimintaa, joka on hauskaa, vapaaehtoista, itseohjautuvaa ja tärkeää (Olli 2017). Leikin tarkoituksena on valmistaa lasta aikuisuuteen (Karling ym. 2009, 200).

Piaget’n määrittelyn mukaan lapsi yhdistää leikin kautta uutta tietoa vanhaan tietoperustansa. Piaget’n mukaan lapsuuteen kuuluu kolme erilaista leikkikautta. Ensimmäisenä lapsi käy läpi sensorimotorisen kauden, joka koostuu harjoitteluleikeistä. Harjoitteluleikeissä jo osatut taidot rutinoituvat. Lapsi leikkii leluilla ainoastaan mielihyvän ja osaamisen ilon vuoksi. Toinen leikkikausi sisältää symbolileikit, joita ovat mielikuvitus- ja roolileikit. Kun lapsi ymmärtää, että kaikki ei ole totta, hän siirtyy symbolileikkeihin. Kolmas leikkikausi koostuu sääntöleikeistä. (Hännikäinen ja Rasku-Puttonen 2001, 163–165.) Jotta lapsi voi leikkiä sääntöleikkejä, hänen täytyy osata jakaa, odottaa vuoroa, ottaa toiset huomioon ja kunnioittaa leikkivälineitä (Sheridan, Howard ja Alderson 2011, 15). Tässä vaiheessa lapsi on jo valmis todellisuuden tarkkaan jäljittelyyn, järjestelmälliseen ja vastavuoroiseen leikkiin. Leikki on kestoltaan pidempää kuin muina leikkikausina, ja siinä on selkeästi etenevä juoni. Leikeissä jäljitellään arkielämän perusasioita, esimerkiksi kotileikissä matkitaan äidin roolia kotona. (Hännikäinen ja Rasku-Puttonen 2001, 163–165.)

Kun leikki on lapselle merkityksellistä ja tärkeää, niin leikki on riittävän hyvää (Vehkalahti ja Urho 2013, 19). Lapsen näkökulmasta leikki on hyvinkin erilaista sisällöltään ja toteutukseltaan kuin aikuisen. Lapset luovat leikkiinsä omat tavoitteet, ja ne voivat erota huomattavasti aikuisen määrittelemistä tavoitteista ja säännöistä. (Helenius ja Korhonen 2008, 99–100.) Leikin sisältö vastaa leikkijöiden tarpeisiin ja muovautuu niiden muuttuessa (Vehkalahti ja Urho 2013, 17). Lapsi oppii, ymmärtää ja kokee leikin avulla maailmaa ja ympäristöään. Tämä ei kuitenkaan toteudu suoraan hankkimalla tietoa ympäristöstä vaan lapsi luo mielikuvituksensa avulla toisen todellisuuden ja omaksuu tiedon sen kautta kokonaisvaltaisesti ja ikätasoisesti sopivalla tasolla. (Helenius ja Korhonen 2008, 99–100).

Leikki on kuvitteellista, ennakoimatonta ja vapaaehtoista. Leikin avulla lapsi kehittää kokonaisvaltaisesti emotionaalisia, sosiaalisia ja kognitiivisia kykyjään. Leikki kehittää esimerkiksi kieltä, luovaa ajattelua ja ongelmanratkaisutaitoja. Leikin myötä lapsi oppii käyttämään eri esineitä ja kehittämään vuorovaikutustaitoja. Leikin avulla lapsi sopeutuu eri tilanteisiin ja ympäristöihin sekä oppii uusia taitoja pelkäämättä epäonnistumista. Vaikka leikki on lapsen työtä, sitä ei ole kiellettyä aikuisilta. Aikuisten leikki on usein vastapainoa työlle. Harrastukset ovat aikuisten mahdollisuus leikkiä. (MLL s.a.b)

Leikin voisi lisätä lapsen perustarpeiden listalle. Tästä riippumatta lapsi tarvitsee leikkiä. Lapsi pystyy leikkimään, kun hänen muut tarpeensa on huomioitu ja tyydytetty. Jotta ihmisen psyykinen hyvin-

vointi ja terveys säilyvät tarvitsee ihminen luovuutta ja leikkiä. Leikki ja luovuus tulevat esille, kun sille annetaan tilaisuus. (Kahri 2003, 40–41.) Nyky-yhteiskunnan vaatima suorittaminen on vähentänyt lasten vapaata leikkiä. Lapsilla ei ole enää aikaa ja tilaa leikkiä keskenään. (Vehkalahti ja Urho 2013, 8, 18–19.) Vapaa ja omaehtoinen leikki, joka syntyy oma-alotteisesti, on tärkeää lapsen terveille kehitykselle ja kehittymiselle (Sheridan, Howard ja Alderson 2011, 4). Vapaa leikki on nimensä mukaisesti vapaata. Vapaata leikkiä ei voi vaatia, vaan se tulee, kun leikille annetaan tilaa ja aikaa. Vapaan leikin säännöt, pituus ja arvot syntyvät leikin edetessä. (Vehkalahti ja Urho 2013, 8, 18–19.)

Aikuisen leikkiessä lapsen kanssa tulee aikuisen muistaa, että lapsi ilmaisee itseään leikin kautta. Leikki on hyvä keino kuulla lasta. (Olli 2017.) Havainnoimalla lapsen leikkiä aikuinen näkee lapselle merkitykselliset asiat (Vehkalahti ja Urho 2013, 19). Jotta lapsi tulee kuulluksi, on aikuisen irrottava hetkeksi omasta auktoriteetin roolista. Aikuisen on uskallettava olla hiljaa, heittäytyä leikkiin sekä antaa lapsen ohjata leikkiä. Näin lapsi voi kokea olevansa johtaja. Kun lapsi saa toimia johtajana leikissä säilyy aikuisen ja lapsen välinen auktoriteetti asetelma muissa tilanteissa. (Olli 2017.) Leikkitutkija Kalliala on sitä mieltä, että se missä aikuinen istuu, tuolilla vai lattialla, vaikuttaa siihen, miten aikuinen otetaan mukaan leikkiin. Aikuinen voi luoda leikille pohjan ja tukea antamalla tilaa, aikaa ja välineitä lapselle. Leikkiessään lapsen kanssa vanhempi voi opettaa lapselle leikkitaitoja. (Vehkalahti ja Urho 2013, 8–9, 102.)

Tässä opinnäytetyössä lapsen leikkiä tarkastellaan YK:n yleissopimuksen kautta, joka määrittelee sen jokaisen lapsen oikeudeksi. Vanhempien töiden jälkeen lähellä tapahtuva iltaperheteroiminta lisää lapsen oikeuksien toteutumista ja mahdollisti lapselle monipuoliset leikkimahdollisuudet. Ohjatun iltaperheteroiminnan ansiosta vanhemmat voivat hyödyntää sen sisältöä suunnitellessaan lapselleen toimintaa vapaa-ajalle. Opinnäytetyömme korostaa aikuisen roolia leikissä. Aikuiselle annetaan mahdollisuus heittäytyä leikkiin. Aikuisen tehtävä on rohkaista lasta mielikuvituksen käyttöön ja luoda leikille pohja.

4.3 Perheen kanssa työskentely ja vanhemmuuden tukeminen

Perhetyyppjä on useita, mutta yleisimmät niistä ovat ydinperhe, yksinhuoltajaperhe, uusperhe sekä sateenkaariperhe. Ydinperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa vanhemmat ja lapset asuvat yhdessä. Yksinhuoltajaperheeseen kuuluu jompikumpi vanhemmista ja lapset. Yksinhuoltajuuteen voi johtaa vanhempien ero, vanhemman kuolema tai ei-suunniteltu raskaus. Uusperhe on yhdistelmä kahdesta eri perheestä. Ydinperheen vanhemmat ovat eronneet ja toinen vanhemmista perustaa perheen uuden kumppaninsa kanssa. Kummallakin uusperheen vanhemmalla voi olla omia lapsia ennen uusperhettä, tai vain toisella. Uusperheen vanhemmilla voi olla myös yhteisiä lapsia. (Vilén ym. 2006, 55.) Monikulttuurisissa perheissä toinen tai molemmat vanhemmat ovat maahanmuuttajia (Vilén ym. 2010, 19). Sateenkaariperheen muodostaa kaksi aikuista, jotka ovat samaa sukupuolta ja lapset, jotka voivat olla toisen vanhemman edellisen parisuhteen jälkeläisiä tai kumppanien yhdessä adoptoituja. Suurperhe käsittää perheen, jossa samassa taloudessa asuu vanhempien ja lasten lisäksi esimerkiksi isovanhemmat. (Vilén ym. 2006, 55.) Suomen tilastokeskus luokittelee perheeksi samas-

sa asunnossa asuvat henkilöt, Lisäksi tilastokeskus on luokitellut perheet lasten kanssa asuviin ja lapsettomiin avio- ja avopareihin sekä yksinhuoltajiin. (Vilén ym. 2010, 10.)

Vanhemmuutta on erilaista, kuten biologista, juridista, psyykkistä tai sosiaalista. Biologinen vanhemmuus on sitä, että lapsella on sama geeniperimä. Juridinen vanhemmuus (huoltajuus) sisältää samat oikeudet kuin biologinen vanhemmuus, mutta lapsella ja huoltajalla ei ole välttämättä samaa geeniperimää. Psyykkinen vanhemmuus puolestaan on sitä, että lapsi kokee aikuisen tunnetasolla vanhemmaksi. Esimerkiksi aktiivisesti harrastava lapsi voi kiintyä valmentajaansa niin, että tukeutuu tähän psyykkisesti vanhempana. Sosiaalisessa vanhemmuudessa, aikuinen huolehtii lapsen käytännön asioista. Vanhemmat tarvitsevat tukea ja tietoa niin arjessa kuin kriisitilanteissakin sekä kaikissa lapsen kehityksen vaiheissa. Ennen tieto liikkui sukupolvelta toiselle, mutta nykyisin tietoa ja tukea saadaan yhteiskunnan tarjoamilta palveluilta. (Vilén ym. 2006, 86.) Ammatillisessa vanhemmuuden tukemisessa työntekijällä tulee olla riittävä teoretieto, jota hän kykenee soveltamaan. Kun työntekijä alkaa tukemaan itselleen ennestään tuntematonta vanhempaa vanhemmuudessa, täytyy hänen selvittää asiakkaan lähtökohdat. Lähtökohtien selvittämiseen voidaan käyttää esimerkiksi vanhemmuuden roolikarttaa. (Korhonen ja Holopainen 2015, 13–14.)

Perhetyön toimipaikat määrittelevät perheen usein siten, että perheeseen kuuluu lapsi ja sen viralliset huoltajat. Virallinen huoltaja voi olla joku muukin kuin lapsen biologinen vanhempi. Lapsen arjessa voi kuitenkin vaikuttaa joku muukin kuin virallinen huoltaja esimerkiksi huostaanottotilanteissa. (Vilén ym. 2010, 10.) Työntekijän on tärkeää hahmottaa heti aluksi, ketä perheeseen kuuluu, kun perhettä lähdetään tukemaan kokonaisuutena. Perhe voi tarkoittaa jokaiselle perheenjäsenelle hienan eri asiaa, ja sen laajuuden hahmottaminen on yksilöllistä. Erityisesti uusperheissä tämä näkökulma tulee huomioida erityisen tarkasti ja varovaisesti. (Vilén ym. 2006, 70.)

Päivitetyn Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan perhetyö on ”-hyvinvoinnin tukemista sosiaaliohjauksella ja muulla tarvittavalla avulla tilanteissa, joissa asiakas ja hänen perheensä tai asiakkaan hoidosta vastaava henkilö, tarvitsevat tukea ja ohjausta omien voimavarojen vahvistamiseksi ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi”. Kaikkia perheiden kanssa tehtyjä töitä voidaan kutsua perhetyöksi. (Vilén ym. 2010, 24.) Perhetyötä voidaan toteuttaa muun muassa päiväkodeissa, kolmannen sektorin järjestöissä, neuvoloissa ja seurakunnissa. Lapsen kehitykseen ja kasvatukseen liittyvät kysymykset, vanhemmuuden tukeminen ja perheen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn lisääminen ovat perhetyön keskeisimpiä lähtökohtia. (Rönkkö ja Rytönen 2010, 27–28.)

Sosiaalialalla perheiden kanssa työskennellessä käytetään paljon käsitteitä perhelähtöisyys ja perhekeskeisyys. Työn suunnittelu perustuu aina perheen tarpeisiin, ei työntekijän tarpeisiin tai normaalisti opittuihin tapoihin. Työssä keskitytään perheeseen ja tämän tarpeisiin ja perhelähtöiseen tukemiseen. Sen avulla perhe kokee voimavarojensa karttuneen asiakassuhteen aikana. Perhe on aina oman asiansa asiantuntija ja sen korostaminen on aina tärkeää. Perheen kanssa työskennellessä kumppanuus työntekijän ja asiakkaiden välillä on ratkaisevaa. (Vilén ym. 2006, 71–72.)

Vanhemman ja lapsen vuorovaikutukseen liittyy monia asioita, ja toisinaan vuorovaikutus voi muuttua kielteiseksi. Kielteinen vuorovaikutus koettelee lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Kun tällaiseen tilanteeseen ajaudutaan, hakeudutaan avun piiriin silloin kun ei enää iloita omasta lapsesta. Aika ja tunteiden purkaminen auttavat vanhempaa selviämään tilanteesta. Työntekijän tehtävänä on luoda sellainen ilmapiiri, jossa vallitsee luottamus. Tällaisessa tilanteessa työntekijän tulee miettiä muut vanhempaa kuormittavat asiat, kuten rahahuolet. Kielteisten tuntemusten purkamisen jälkeen lähdetään rakentamaan uudestaan myönteistä vuorovaikutusta käyttämällä mielikuvia ja konkreettisia keinoja. (Korhonen ja Holopainen 2015, 16–17.)

Vanhemman on hyvä huolehtia omasta jaksamisestaan turvatakseen lapsen hyvinvoinnin. Lapset on hyvä viedä välillä hoitoon ystäville tai isovanhemmille, jotta vanhemmat voivat levätä. (Kahri 2003, 78–79.) Vanhempia tukemalla voidaan ennaltaehkäistä lapsen tulevaisuuden vuorovaikutukseen liittyviä haasteita. Vanhemmaksi tuleminen tuo muutoksia elämään. Se miten vanhemmuus alkaa, suunnitellusti vai suunnittelematta, vaikuttaa siihen, miten muutoksiin suhtaudutaan. Uuden elämän alku voi luoda epävarmuuden tunnetta ja pelkoja. Vanhemman omat lapsuuden kokemukset vaikuttavat siihen, miten hän suhtautuu lapseensa. Vanhemmuuden myötä aikuinen käy läpi oman lapsuutensa ja siihen liittyvät tunteet. Omaan lapsuuteen liittyvät tunteet vaikuttavat siihen miten vanhempi kohtaa lapsen ja ymmärtää hänen tarpeensa. Vanhemmuudessa on tärkeää osata ja uskaltaa pyytää apua ja myöntää osaamattomuutensa. (Tapio ym. 2010, 127–131, 170.) Yhteiskunnan tulisi tukea vanhempia siten, että he välttyisivät liialta stressiltä. Vanhemmilla tulisi olla mahdollisuus keskittyä riittävästi perheeseen ja vanhemmuuteen muiden velvollisuuksiensa rinnalla. (Sinkkonen 2008, 18–19.)

Toiminnan kautta voidaan antaa vanhemmalle kuulluksi tuleminen tunne, kun vanhempi kertoo kielteisistä tarinaa itsestään tai lapsestaan. Muutokset vanhemmuudessa saadaan aikaiseksi, kun vanhempi tulee aidosti kuulluksi. Vanhemmuuden tukemisessa työntekijän asenne vanhempaa kohtaan on yhtä tärkeää kuin vanhemman asenne lasta kohtaan. Turvallisen ilmapiirin luomisessa ja kuulluksi tuleminen kokemuksessa auttaa työntekijän PACE-asenne. PACE-asenne on lyhennetty sanoista Playfulness (leikkisyys), Acceptance (hyväksyntä), Curiosity (uteliaisuus) ja Empathy (empatia). (Korhonen ja Holopainen 2015, 12.)

Vanhemmuutta tukiessaan työntekijän on asetuttava samalle tasolle asiakkaan kanssa. Kun työntekijä ei ota itselleen roolia, jossa vanhempi ja hänen mielipiteensä ovat ala-arvoisempia, vanhempi pystyy vahvistamaan omaa toimijuutta ja pysyvyyttä äitinä tai isänä. (Korhonen ja Holopainen 2015, 10.) Opinnäytetyössämme korostetaan erilaista vanhemmuutta. Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus on yksilöllistä, mutta erilaisuudesta riippumatta aina yhtä tärkeää. Opinnäytetyössä keskeisenä on työntekijän ja vanhemman välinen dialogisuus.

4.4 Vanhempien ja lapsien välinen vuorovaikutus ja sen tukeminen

Kristeri Irene (2002) määrittelee vanhemmuuden olevan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta, johon vaikuttaa molempien persoonallisuus. Vanhemmat, jotka ovat läsnä, puhuvat, huomaavat ja tuntevat tunteita ovat vanhempia, jotka omaavat hyvän itsetunnon. Tällainen kasvuympäristö antaa lapselle mahdollisuuden rakentaa hyvän itsetunnon. (Kristeri 2002, 24–25.) Leikki-ikäisen lapsen vanhemman roolina on tutkia lapsen kehitystä ja luoda mahdollisuuksia aktiivisuudelle, luovuudelle ja uteliaisuudelle (MLL s.a.e).

Matalan kynnyksen lapsiperhepalvelut kuten Kuopion Perheentalon toiminta on suunniteltu lapsilähtöisesti. Toimintojen aikataulut on suunniteltu siten, että perheillä on mahdollisuus toteuttaa omaa päivärytmiään. He voivat esimerkiksi syödä omia eväitä silloin kun se on heille luontaista. (Kuopion Perheentalo s.a.b.)

Arkinen hyvinvointi koostuu kodista ja läheisten ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Perheen talous, sosiaaliset suhteet ja itsensä toteuttamisen mahdollisuudet muodostavat perheen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin. (Törrönen 2012, 10–11.) Nyky-yhteiskunnan rakenteet ovat lisänneet eriarvoisuutta huono- ja hyvä-osaisten välillä. Eriarvoisuus ja ihmisten luokittelu on lisännyt ihmisten yksinäisyyden tunnetta. (Miettinen 2017.) Matalan kynnyksen paikoilla vähennetään eriarvoisuutta ja luodaan uusia sosiaalisia suhteita (Huhtinen s.a, 1–2). Lapsiperheiden hyvinvointi 2014 - tutkimuksessa on tutkittu työn ja perheen kombinaatiota, eli yhdistämistä, hyvinvointiin liittyen. Tutkimus osoittaa, että vanhemmat eivät koe työn tai ylitöiden vähentävän perheen kanssa vietettyä yhteistä aikaa. Tuloksien perusteella perheet ovat tyytyväisiä tämän hetkiseen tilanteeseensa, eikä heidän hyvinvoinnissaan ole puutteita. (Salmi ja Lammi-Taskula 2014, 49–50.)

Lapsen ja vanhemman välisen varhaisen vuorovaikutuksen myötä lapsi oppii millainen on, kuinka kohdata muita ihmisiä ja yhdessä olemista. Nämä varhaiset kokemukset, jotka lapsi kohtaa vanhempansa avulla vaikuttavat siihen, millaiset hänen vuorovaikutussuhteensa ovat tulevaisuudessa. Lapsen ja vanhemman välinen varhainen vuorovaikutus on tärkeää lapsen kehitykselle ja turvallisen tulevaisuuden luomiselle. (MLL s.a.a.) Myönteistä vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä on helppo lisätä arkeen. Riittää, että vanhempi antaa jakamatonta huomiota lapselle, jolloin myönteiset kokemukset lisääntyvät. (Korhonen ja Holopainen 2015, 17.) Työntekijän arkeen kuuluu vuorovaikutuksellinen tukeminen, joka on taitoa kuunnella, empatiaa, erilaisia työmenetelmiä, tarpeiden huomioimista ja ammatillista asennetta. Lapsen tai vanhemman voimavarojen kasvaminen on onnistunut vuorovaikutuksellista tukemista työntekijän puolelta. Dialogi on olennainen osa vuorovaikutuksellista tukemista. Dialogi on sanatonta ja sanallista viestintää, jossa toinen osapuoli kohdataan tasavertaisena. (Karling ym. 2009, 194–195.)

Hyvä varhainen vuorovaikutus on sitä, että lapsi kokee hänen tarpeisiinsa vastattavan. Vanhempi auttaa lasta oppimaan ja kohtaamaan uusia asioita. (MLL s.a.d.) Vuorovaikutuksellinen tukeminen ei ole pelkkää keskustelua ja kuuntelua, vaan se on myös luovaa yhdessä tekemistä ja positiivisten kokemusten luomista. Tällainen yhdessä tekeminen voi olla esimerkiksi maalaamista. Maalamisen

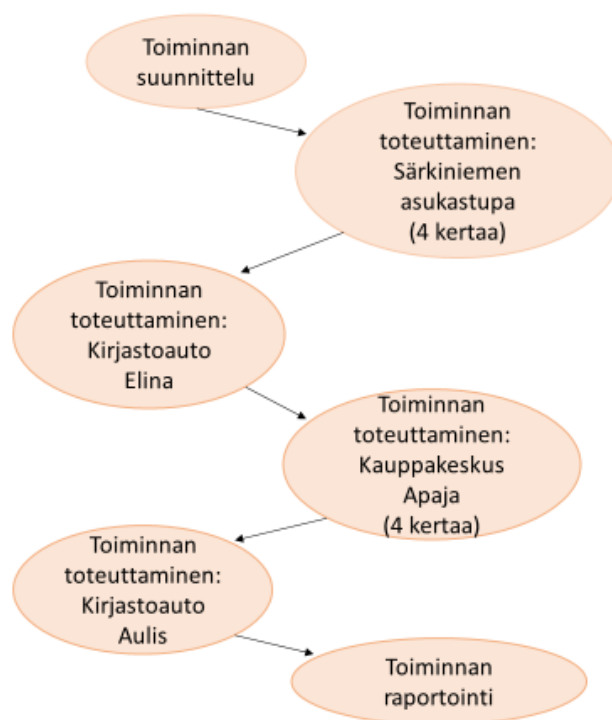
avulla lapsi voi ilmaista itselleen tärkeitä asioita. Luovat toiminnot toimivat hyvin keskusteluvälineinä, jolloin vanhempi saa paremman yhteyden lapseensa. (Karling ym. 2009, 195.) Vanhempi voi innostuneella asenteellaan harhauttaa lapsen aivojen puolustusjärjestelmää. Harhauttamalla lapsen puolustusjärjestelmää vanhempi saa lapsen helpommin mukaan toimintaan. (Korhonen ja Holopainen 2015, 17.)

Tässä opinnäytetyössä vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus korostuu, koska siitä koostuu perheen arkinen hyvinvointi. Vuorovaikutuksen huomioiminen on tärkeää, sillä sen avulla lapsi kokee tarpeisiinsa vastattavan ja oppii kohtaamaan muita ihmisiä. Opinnäytetyö korostaa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta, koska vanhempi on lapselle tärkein tuki. Opinnäytetyön toiminta suunniteltiin siten, että se mahdollisti perheen välisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen. Opinnäytetyön sisältö oli suunniteltu siten, että sitä toteuttivat vanhemmat ja lapset yhdessä.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyömme on toiminnallinen kehittämistyö, jonka tavoitteena oli kehittää matalan kynnyksen palveluja Perheentalolle. Opinnäytetyön tarkoituksena oli suunnitella ja toteuttaa iltaperhetoimintaa. Kohderyhmäksi valikoituivat lapsiperheet. Suunnittelimme lähipalveluperiaatteella uudenlaisia matalan kynnyksen lapsiperhepalveluja. Toteutimme neljä kahden tunnin mittaista toimintakertaa Kuopion torin alla sijaitsevaan kauppakeskus Apajaan, neljä kahden tunnin kertaa Särkiniemen asukastuvalla ja kaksi toimintakertaa Kuopion kirjastoautoilla. Toimintakertojemme aikana keräsimme ideoita asiakkailta asiakaslähtöiseen lapsi- ja perhetyön kehittämiseen. Toimintasuunnitelmassa kuvaamme muun muassa toiminnan tavoitteet, menetelmät ja toiminnan etenemisen. Toimintasuunnitelma löytyy raportin lopusta (liite 1).

Toiminnallisen kehittämistyön tavoitteena voi olla kehittää työtä, itseä, tuotteita ja palveluita sekä osaamista. Kehittämistyössä on tärkeintä kaikkien aktiivinen osallistuminen. Jonkin asian kehittäminen vaatii erityisiä toimenpiteitä, jotka voidaan saavuttaa tehokkuudella, refleksiivisyydellä, systemaattisuudella, kokemuksilla sekä tuloksellisuudella. On tärkeää, että kehittämiseen osallistuvat henkilöt osallistuvat kehittämistyön suunnitteluun, toteuttamiseen, tulosten analysointiin ja mahdolliseen toteuttamiseen. Kehittämistyö onkin usein pitkäkestoinen prosessi, joka vaatii sen osallistujilta innovaatiota, luovuutta, osallisuutta sekä yhteistoiminnallisuutta. (Anttila 2007, 9–12.)

KUVIO 2. Kehittämistyön eteneminen

Prosessin kuvaamisessa käytämme apuna Jämsän ja Mannisen (2000) luomaa Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla -mallia. Sosiaali- ja terveysalalla tuotteistaminen voi tarkoittaa tavaraa, palvelua tai palvelun ja tavarain yhdistelmää. Tuotteiden suunnittelu ja kehittäminen etenee

tuotekehityksen perusvaiheiden mukaan. Tuotekehittelyssä on viisi vaihetta: ongelman tai kehittämistarpeen tunnistaminen, ideointi, luonnostelu, kehittäminen ja viimeistely. (Jämsä ja Männinen 2000.) Valitsimme Jämsän ja Mannisen osaamisen tuotteistamisen teorian, koska teoria sopi hyvin toimintamme kuvaamiseen. Seuraavissa luvuissa kuvaamme toiminnan kehittämisprosessimme.

5.1 Kehittämiskohteen tunnistaminen ja ideointi

Ongelman tunnistamisvaiheeseen kuuluu palveluiden kehittämiseen liittyvien kyselyiden ja tutkimusten analysointi. Tavoitteena on kehittää palvelu, joka vastaa nykyistä tarvetta ja kysyntää asiakasryhmässä. (Jämsä ja Manninen 2000, 29–30.) Tunnistimme puutteen lapsiperhepalveluissa, kun tutustuimme Hukkasen ja Pursiaisen (2015) opinnäytetyöhön, jossa oli tutkittu Kuopion lapsiperhepalveluita. Heidän tutkimuksessaan kävi ilmi, että Kuopioon tarvittaisiin matalan kynnyksen iltatoimintaa lapsiperheille. Kuopiossa on selvä tarve tällaisen toiminnan kehittämiseksi, joten pyysimme toimeksiantajaksi Kuopion Perheentalon. Toimeksiantajamme kehittämistavoitteet vastasivat kehittämisideamme. Kuopion Perheentalo lähti avoimin mielin mukaan ideoimaan iltatoimintaa.

Opinnäytetyöhön (Hukkanen ja Pursiainen 2015) tutustumisen lisäksi osallistimme perheitä etukäteen toiminnan suunnitteluun. Toimintakertojen sisällöt muodostuivat, kun kävimme MLL:n järjestämässä puistotapahtumassa kartoittamassa vanhempien mielipiteitä. Kesällä 2016 toteuttamamme kyselyn (liite 2) avulla saimme tietää vanhempien mielipiteitä sopivaan kellon aikaan, viikonpäivään, paikkaan ja sisältöön. Kävimme kahdessa MLL:n Vastauksia saimme kahdelta keräyskerralta yhteensä 21, vastaajina oli äitejä, isiä sekä isovanhempia. Vastausten perusteella suunnittelimme syksyn toimintakerrat. Viikonpäivät ja kellonajat olivat yhtenevät, eli perheet toivoivat toiminnan sijoittuvan maanantaista torstaihin, kello 17–19. Toimintaa toivottiin eniten Saaristokaupungin alueelle ja keskustaan Kauppakeskus Apajaan Kuopion Perheentalon tiloihin. Toiminnaksi perheet toivoivat eniten yhteistoimintaa, askartelua, liikuntaa ja laululeikkejä.

Ideointivaiheelle ominaista on löytää ratkaisukeino muutosta tarvitsevaan asiaan. Ongelman ratkaisuun voidaan käyttää erilaisia ratkaisukeinoja, kuten luovaa toimintaa tai aivoriihiä. Luovaan ongelmanratkaisuun kuuluu keskeisesti se, että kysymyksiin etsitään vastauksia sallivin ja avoimin mielin. Aivoriihen avulla puolestaan pyritään löytämään ratkaisuvaihtoehtoja tai luodaan uusia toimintamalleja. (Jämsä ja Manninen 2000, 35.)

Ideointivaiheessa palaveerasimme toimeksiantajamme kanssa ja keskustelimme erilaisista vaihtoehdoista, joilla voisimme toteuttaa opinnäytetyömme toimintaosuuden. Kuopion Perheentalon keskeinen ajatus on esteettömyys, joten käytimme sitä lähtökohtana toiminnan ja paikkojen suunnitteluun. Osallistuimme myös Kuopion Perheentalon hallituksen palaveriin, joissa saimme lisätietoa Perheentalon tulevasta toiminnasta ja toimintaperiaatteista.

5.2 Kehittämiskohteen suunnittelu ja luonnostelu

Ennen kuin voi alkaa luonnostelemaan tulevaa toimintaa, täytyy olla päätös siitä, millaista toimintaa lähdetään tuottamaan. Luonnostelussa tärkeintä on tarkastella uutta tuotetta monesta eri näkökulmasta. Luonnosteluvaiheessa yleensä täsmennetään asiakasryhmä, jolle tuote suunnataan. (Jämsä ja Manninen 2000, 43–44.) Luonnollisesti kohderyhmäksi valikoituivat lapsiperheet, koska se on toimeksiantajan pääasiallinen viiteryhmä. Toimintamme sijoittui iltaan. Toimintaan osallistuivat perheet, jotka tarvitsivat ilta-aikaan järjestettäviä matalan kynnyksen palveluita.

Luonnosteluvaiheessa on hyvä perehtyä aiempaa tarkemmin toimintayksikön arvoihin ja periaatteisiin, jotta toimintayksikön maine pysyy samana (Jämsä ja Manninen 2000, 49). Kuopion Perheentalolla on erilaisia hankkeita, joiden tavoitteet muodostavat heidän arvot ja periaatteet toiminnalle. Kuopion perheentalon eri hankkeet toivat rajauksia ja määrittivät pitkälti toiminnan sisältöä. Suunnittelussa meidän piti ottaa huomioon mihin hankkeisiin liitämme toimintamme. Ja mitä siihen liittyviä tavoitteita heillä on. Toimintaamme ohjasivat LAINE-hankkeen tavoitteet. LAINE -hankkeessa tarkoituksena on tukea Kuopion seudun lapsiperheiden hyvinvointia, luoda Kuopioon toimiva matalan kynnyksen perheentalo ja mahdollistaa perheille tasa-arvoinen osallistuminen toimintaan. (Kuopion Perheentalo s.a.). Suunnittelussa keskeistä oli esteettömyyden tarjoaminen ja lapsiperheiden yhteistoiminta sekä asiakasperheiden osallistaminen toimintaan. Suunnittelimme toimintaa sinne, missä asiakkaat ovat. Lähipalveluiden järjestäminen mahdollisti tasa-arvoisen osallistumisen. Pilo-toimamme toimintaa asukastuvalla, Kuopion Perheentalolla sekä kirjastoautoissa. Kuopion Perheentalolta tuli toive, että ottaisimme huomioon heidän vuosisuunnitelmansa. He toivoivat, että sisällyttäisimme toimintaamme lasten oikeuksien päivän, nallasairaalan ja peli-viikon.

Suunnittelussa täytyy ottaa huomioon kohderyhmän kyvyt ja tarpeet (Jämsä ja Manninen 2000, 44). Vahvuksiemme pohjalta päädyimme sisällön tarkempaan suunnitteluun. Suunnittelussa otimme myös huomioon omat, Kuopion Perheentalon sekä Savonian tavoitteet. Toiminnan suunnittelussa tuli myös ottaa huomioon toiminnan luonne, toteutuksen sijaintipaikka sekä tulevat asiakkaat. Kuopion Perheentalo selvitti, minkä asuinalueen asukastuvalla kyseistä toimintaa voisi pilotoida. Paikaksi valikoitui Särkiniemen asukastupa, koska Särkiniemen alueella asuu paljon lapsiperheitä. Kohderyhmän tarpeet otettiin huomioon vastaamalla heidän toiveisiinsa toiminnasta. Kyselymme avulla osasimme suunnitella toimintaa niin, että se on mielekästä perheille. Emme voineet tietää tulevien asiakkaiden määrää etukäteen tai heidän ikäjakaumaansa. Kaikki muuttajat tuli ottaa mahdollisimman hyvin huomioon suunnitelmia laatiessamme.

5.3 Kehittämistyön tavoitteet ja tarkoitus

Suunnitteluvaiheessa tulee kartoittaa tarkasti kehittämistyön ongelmat ja aiemmin tehdyt tutkimukset. Kehittämistyön toteutusvaiheessa on tärkeää perustella kaikki tekemänsä sekä kirjata tarkasti kaikki tekemiset, jotta loppuraportti on helppo kirjoittaa. (Kananen 2012, 47–49.) Tavoitteenamme oli kehittää matalan kynnyksen toimintoja Kuopion Perheentalolle. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kehittää, suunnitella ja toteuttaa Kuopion Perheentalolle säännöllistä iltaperheteroimintaa ja kehit-

tää lähipalveluita sekä kerätä heille ideoita toiminnan jatkamiseen eli kyseessä oli toiminnallinen kehittämistyö. Toiminnallisessa kehittämistyössä täytyy ensin valita kehittämiskohde, jotka opinnäyte-työssämme olivat iltaperhetoiminta ja palveluiden tuominen lähelle asiakkaita. Seuraavassa vaiheessa mietitään kehittämisiongelma. Kehittämisiongelmamme oli puutteet Kuopion alueen iltaperhepalveluissa. Toteuttamassamme iltaperhetoiminnassa osallistimme perheitä suunnittelemaan toiminnan sisältöä, jotta toiminnasta tulisi mahdollisimman käyttäjälähtöistä.

Toiminnan ja tehdyn työn reflektointi on tärkeää, kun pohditaan, miten kehittäminen etenee. Yritykselle työskennellessä on muistettava kuunnella yrityksen mielipiteitä ja ottaa heidän näkökulmansa huomioon toimintaa suunniteltaessa. Onnistunut toimiminen kentällä sisältää dialogista oppimista. Tällöin toteutuvat niin osallistuminen kuin vastavuoroisuus ja sitoutuminenkin. (Huovinen ja Rovio 2008, 101–104.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteita ovat turvallisuuden luominen, sosiaalisen hyvinvoinnin ja kasvatuksen tukeminen sekä väestön terveyden edistäminen ja ylläpitäminen. Tavoitteena on asiakkaiden omien voimavarojen ja toimintakyvyn tukeminen. (Vilén ym. 2006, 47.) Omalla toiminnallamme edistimme psyykkistä turvallisuuden tunnetta, jotta kaikki kokivat olevansa tervetulleita toimintaamme. Loimme avoimen ilmapiirin, jolloin jokainen taustoistaan riippumatta pystyi osallistumaan toimintaamme ilman turvattomuuden tunnetta. Avoin toimintamme loi helpon ilmapiirin lähestyä toisia asiakkaita taustoista riippumatta. Juuri paikkakunnalle muuttaneet perheet ja pienen sosiaalisen verkoston omistavat perheet, pystyivät toimintamme avulla luomaan uusia suhteita samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Ohjaamallamme toiminnalla oli tarkoitus kehittää ja tukea lapsien kasvua kokonaisvaltaisesti, psyko-fyysis-sosiaalisena henkilönä. Vanhemmat pääsivät keskustelemaan toistensa kanssa, jolloin heillä oli mahdollisuus vaihtaa mielipiteitä ja kokemuksia kasvattajina.

Toimintamme perustui leikkiin ja mahdollisti lapsille suunnitellun ohjelman lisäksi vapaan leikin. Suunniteltuun ohjelmaan sisältyi yhteistä toimintaa lapsen ja vanhempien välille. Toimintamme oli vapaaehtoista ja sijoittui iltaan, joten se loi mahdollisuuden aktiiviseen vapaa-ajan käyttöön. Lähelle tuodut palvelut vähensivät välimatkan tuomia haasteita. Toiminnan ajankohta oli suunniteltu niin, että se mahdollisti lapselle riittävät yöunet ja levon.

5.4 Kehitetyn iltaperhetoiminnan toteuttaminen

Kehittely etenee edellisessä vaiheessa sovittujen luonnostelujen mukaan. Sosiaali- ja terveysalalla ei yleensä tehdä aineellista tuotetta vaan jaetaan informaatiota kehitetystä asiasta. Tällöin tuote on tutkimuksen sisällön kuvaus. (Jämsä ja Manninen 2000, 54.) Palvelua suunniteltaessa täytyy huomioida kokonaisvaltaisesti asiakkaat ja heidän tarpeensa. Tapahtumia järjestettäessä palveluaste vaihtelee riippuen asiakasmäärästä. Palvelutaso riippuu siitä, miten laajaa palvelua asiakkaille tapahtumassa tarjotaan. Edellämäinittuja asioita huomioimatta palveluissa huomioidaan inhimillinen ja fyysinen osatekijä. Inhimillisiä osatekijöitä ovat asiakkaat ja heidän tarpeensa sekä henkilökunnan osaaminen. Markkinointi, välineet ja tilat ovat palveluiden fyysisiä osatekijöitä. (Jämsä ja Manninen 2000, 75.)

Toiminnan toteutimme syksyn 2016 aikana Särkiniemen asukastuvalla, kauppakeskus Apajassa sijaitsevassa Kuopion Perheentalossa sekä kirjastoauto Elinassa ja Auliksessa. Iltaperhetoimintakerroille suunnittelimme vapaaehtoista toimintaa lapsille 30–45 minuutiksi, jotta pienetkin lapset jaksoivat keskittyä toimintaan. Kirjastoautoihin suunnittelimme lyhytkestoista toimintaa, johon perheet pääsivät vapaaehtoisesti osallistumaan. Toiminnan aikana aikuiset pystyivät nauttimaan kahvinsa rauhasa sekä keskustelemaan muiden aikuisten kanssa. Lapset saivat mahdollisuuden toimia ja kehittää ikätasoisesti omia sosiaalisia taitojaan toimiessaan vuorovaikutuksessa toisten lasten ja ohjaajien parissa. Toimintamme sisälsi askartelua, liikuntaa ja perheiden välistä yhteistoimintaa. Jokaisella kerralla toistuvina päätavoitteina oli vanhemmuuden tukeminen yhteistoiminnassa, vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä ja lapsen osallisuus sekä lapsilähtöisyys. Jokaisella kerralla oli myös omat alatavoitteensa. Tilat eivät olleet isot, joten jouduimme käyttämään paljon mielikuvitusta.

Kirjastoautoissa järjestettävät toiminnat oli teemoitettu toimeksiantajan puolesta, koska Kuopion Perheentalon työntekijät olivat palaveeranneet ja sopineet asiasta kirjaston henkilökunnan kanssa. Elina-kirjastoautolla teemana oli Nallesairaala, jonka toteutimme yhteistyössä MLL:n työntekijän kanssa. Aulis-kirjastoautolla teemana olivat lasten oikeudet. Kirjastoauton toiminta oli sellaista, johon osallistuminen ei vienyt paljon aikaa ja oli vapaaehtoista.

Särkiniemen asukastupa	Kauppakeskus Apaja Kuopion Perheentalo	Kirjastoautot
TI 4.10. KLO 17-19 Liikunnallista perheen yhteistä toimintaa <ul style="list-style-type: none"> - Tutustuminen uusiin ihmisiin - Hyvän ilmapiirin luominen - Liikunnan tuoma ilo 	KE 2.11. KLO 17-19 Liikunnallista perheen yhteistä toimintaa <ul style="list-style-type: none"> - Motoristen taitojen kehittäminen - Tilan hahmottaminen 	Kirjastoauto Elina TO 27.10 KLO 15.15-19.00 Nallesairaala <ul style="list-style-type: none"> - Vanhemmat mukaan keskusteluun - Mahdollisuus jakaa kokemuksia - Perheentalon kohderyhmän tavoittaminen
TI 11.10. KLO 17-19 Askartelua <ul style="list-style-type: none"> - Hienomotoriikan ja keskittymiskyvyn kehittyminen - Oman vuoron odottaminen - Vanhemman kyky auttaa lasta 	KE 9.11. KLO 17-19 Isänpäivä askartelua <ul style="list-style-type: none"> - Hienomotoriikan ja keskittymiskyvyn kehittyminen - Oman vuoron odottaminen - Vanhemman kyky auttaa lasta 	
TI 18.10. KLO 17-19 Yhdessä pelailua <ul style="list-style-type: none"> - Yhteinen tekeminen - Häviämisen kestäminen - Numeroiden ja värien harjoittelu - Ympäristön hahmottaminen (oikea-vasen, liikkeen hahmottaminen) - Sääntöjen ymmärtäminen ja noudattaminen 	KE 16.11. KLO 17-19 Lasten kekkerit <ul style="list-style-type: none"> - Vapaa leikkiminen - Ennakkoluuloton asenne 	Kirjastoauto Aulis TI 15.11 KLO 16-19 Lasten oikeudet <ul style="list-style-type: none"> - Lapsien äänet kuuluviin - Lapsilähtöinen toiminta - Lapsen oikeudet tietoisuuteen - Perheentalon kohderyhmän tavoittaminen
TI 25.10. KLO 17-19 Ulkoilua ja makkaran/letun paistoa, mikäli sää sallii <ul style="list-style-type: none"> - Yhteinen tekeminen 	KE 23.11. KLO 17-19 Yhdessä pelailua <ul style="list-style-type: none"> - Häviämisen kestäminen - Numeroiden ja värien harjoittelu - Ympäristön hahmottaminen - Sääntöjen ymmärtäminen 	

TAULUKKO 1. Toiminnan eteneminen ja alatavoitteet

Toimintamme tavoitteena oli luoda Kuopion Perheentalolle vakiintuvaa iltatoimintaa perheille. Iltatoiminnan tavoitteena oli luoda esteetön pääsy tiloihin. Annoimme perheille mahdollisuuden vaikuttaa tulevaan toimintaan sekä jokaisen illan sisältöön. Toimintamme sisälsi ohjatun tuokion lisäksi paljon vapaa-aikaa, jolloin oli mahdollista keskustella joko toisten perheiden tai työntekijöiden kanssa. Keskustelujen sisällöt paljastivat asiakkaiden miitteet Kuopiossa järjestettävästä iltatoiminnasta perheille ja sen puutteellisuudesta. Tavoitteemme oli siis antaa jokaiselle perheelle mahdollisuus osallistua omana itsenä ja tulla kuulluksi.

5.5 Toimintakertojen kuvaus

Opinnäytetyömme toiminta oli suunniteltu niin, että siihen oli sisällytetty lapsen ja vanhemman yhteistoimintaa. Yhteistoiminnan avulla pystyimme tarkkailemaan vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja antamaan ideoita. Suunnittelemassamme iltaperheteroiminnassa toiminta perustui leikkiin ja mahdolliseen lapsille suunnattuun tai yhteisesti perheen kanssa toteutettavaan toimintaan. Toiminta oli vapaaehtoista ja se sijoittui ilta-aikaan. Tämä mahdollisti päivätyössä käyvien perheiden osallistumisen toimintaan. Ajankohta toiminnalle oli suunniteltu niin, ettei se estä lapselta riittäviä yöunia ja lepoa. Pilotoimastamme iltaperheteroiminnasta jäi konkreettiseksi malliksi yksi pedagoginen toimintasuunnitelma (liite 1), jossa on kuvattu tavoitteet ja niiden toteutuminen käytännössä.

Toteuttamamme toiminnan ohessa keräsimme palautetta lapsilta, jotta he saivat tuoda esille omat mielipiteensä ja ajatuksensa toiminnan sisällöstä. Palautteen avulla pystytään jatkossa järjestämään toivottua toimintaa. Pyrimme osallistamaan lapset toiminnan ohessa sen kehittämiseen, jotta toiminta olisi jatkossa heidän tarpeisiinsa vastaavaa. Jokaisella osallistujalla oli oma ääni, ja sitä kannustettiin käyttämään. Ne, joilla ei vielä ollut tarpeeksi sanoja kielelliseen ilmaisuun, pääsivät kertomaan omat ajatuksensa piirtäen tai leikkien.

Järjestämämme iltaperheteroiminnan päätarkoituksena oli taata jokaiselle tarvitsevalle perheelle turvallinen ympäristö keskustella ja osallistua toimintaan. Vertaiskeskustelua syntyi vanhempien välille luonnostaan lasten keskittyessä leikkeihinsä. Jokainen perhe oli iltaperheteroiminnassa samanarvoinen eikä eriarvoisuutta esiintynyt erilaisista taustoista huolimatta.

Kauppakeskus Apajassa Kuopion Perheentalon tiloissa ja Särkiniemen asukastuvalla teemoina toistuivat yhdessä vanhemman kanssa toteutettavat kädentaidot. Kädentaitotehtävät kehittävät lapsen silmä-käsikoordinaatiota, sommittelukykä ja oman vuoron odottamista. Suunnittelimme kädentaitotehtävät siten, että vanhemmat avustavat lapsiaan niiden toteuttamisessa. Kädentaitotehtävät tekemisessä korostui lapsen ja vanhemman yhteistoiminta ja heidän välinen vuorovaikutus. Ohjaajan on helppo huomioda vanhemmuuden tuen tarvetta ja ohjata vanhempaa lapsen huomioimiseen. Esimerkiksi voidaan huomata kuinka aktiivisesta vanhempi ottaa kontaktia ja ohjaa lastaan. Kädentaitojen materiaalivalikoima mahdollisti lapsen osallisuuden toteuttaa itseään. Kädentaitotehtävät oli suunniteltu lapsilähtöisesti, joten lapset saivat vaikuttaa lopputulokseen.

KUVA 1. Pöllö-askartelu (Jauhiainen 2016-10-11.)

Särkiniemen asukastuvalla toteutettu kädentaito oli pöllö-askartelu. Löysimme askarteluun mallin lehdestä, jota muokkasimme soveltuvaksi ikätasosta riippumatta. Materiaaleina käytimme kierrätysmateriaaleja ja askartelutarvikkeita. Askartelu oli suunniteltu niin, että lapsi tarvitsi aikuista avustamaan leikkaamisessa. Kauppakeskus Apajan Kuopion Perheentalon tiloissa toteutettu kädentaitotehtävä oli isänpäiväkortti, koska isänpäivä oli tulossa. Isänpäiväkorttien tekemiseen tarvittiin vain kartonkia, maalarinteippiä ja vesivärejä. Materiaalit ja korttien ulkoasu oli suunniteltu siten, että jopa perheen pienimmätkin pystyvät sen toteuttamaan. Teimme korttipohjat valmiiksi, jolloin asiakkaiden ei tarvinnut kuin kirjoittaa maalarinteipillä korttiin haluamansa kutsumanimi isälle tai isoisälle. Korttien tekeminen sujui jouhevasti. Osa asiakkaista teki kortin nopeasti ja osa keskittyi tekemiseen pidempään. Jokainen pääsi vuorollaan tekemään oman korttinsa. Korttien lukumäärää ei ollut rajattu, joten kortteja sai tehdä enemmän kuin yhden, mikäli lapsella riitti intoa.

KUVA 2. Isänpäiväkortti (Jauhiainen 2016-11-09.)

Askarteluiden kestot olivat sopivia ja lapset jaksoivat keskittyä niiden aikana. Vaativuustaso oli iästä riippumatta sopiva. Annetut ohjeistukset eivät olleet liian rajaavia, vaan lapset pääsivät lapsilähtöisesti käyttämään omaa luovuuttaan ja tekemään askarteluista oman näköisiä. Esimerkiksi isänpäiväkorttien tekemisessä asiakkaat uskaltautuivat maalaamaan myös käsin. Havainnoimme vanhemman ja lapsen yhteistoimintaa ohjeistamisen ohessa. Huomasimme lapsien onnistumisen kokemukset ja

vanhempien aidon halun toimia lasten kanssa. Toiminnan aikana ohjasimme vanhempia ojentamaan eri materiaaleja lapsille ja osallistamaan lapsen valitsemaan itselleen mieluisen materiaalin tai värin. Vanhempien ja lasten välinen vuorovaikutus oli toiminnan aikana dialogista.

Liikunta auttaa lapsia pitämään yllä terveyttä. Liikunta auttaa kehittämään tuki- ja liikuntaelimestöä ja painonhallintaa sekä liikuntataitoja. Liikunta auttaa vuorovaikutustaitojen kehittymisessä ja sen ohessa opitaan ottamaan toiset huomioon. Liikunnan avulla voi ylläpitää sosiaalisia suhteita. Positiiviset liikuntakokemukset lisäävät minäkuvan ja hyvän itsetunnon vahvistumista. Lapsena opittu liikumisen ilo säilyy todennäköisesti läpi elämän. (UKK-instituutti 2014.)

Särkiniemen asukastuvan tilat olivat rajatut. Asiakasmäärä oli niin vähäinen, että päädyimme toteuttamaan toiminnan asukastuvassa liikuntasalin sijaan. Suunnittelemissamme toimintoja täytyi soveltaa tilanteeseen sopivalla tavalla. Kaikki paikalla olleet henkilöt osallistuivat yhteisleikkeihin, joista olisi saanut liikunnallisia isommalla asiakasmäärällä. Ensimmäisenä oli lankakerän heittely-tutustumisleikki. Lankakerän heittelyssä oli tarkoituksena tutustua toisiin heittämällä lankakerä jollekin ringissä istuvalle. Lankakerän heittäjän piti sanoa oma nimensä ja lempivärinsä. Lankakerän lanka muodosti hämähäkin seitin, joka purettiin palaamalla viimeisestä osallistujasta ensimmäiseen vaihe vaiheelta. Purettaessa seittiä lankakerän heittäjän tuli muistaa vastaanottajan nimi ja lempiväri. Seuraavaksi leikimme ”Kosketa keltaista” -leikkiä. Leikissä ohjaaja antaa värin, jota leikkijät etsivät omista vaatteistaan tai koskettavat toisen leikkijän oikean väristä vaatetta. Jos jollakin leikkijällä ei ole määrättyä väriä, hän voi koskettaa toisen vaatetta kädellään. Jos vain yhdellä leikkijöistä on kyseistä väriä, koskettavat kaikki muut sitä kädellään. Sen jälkeen ohjaaja antaa uuden värin.

Varasuunnitelmana meillä oli hedelmäsalaatti-leikki, jolla lisättiin yhteistä toimintaa liikunnan avulla. Leikissä istutaan ringissä ja ohjaaja antaa jokaiselle leikkijälle nimeksi hedelmän, joka on yksi ennalta valituista hedelmistä. Kun jokaiselle on annettu nimellisesti hedelmä, sanoo ringin keskellä oleva yhden näistä hedelmistä, jolloin kyseiset hedelmät vaihtavat paikkaa keskenään mahdollisimman nopeasti. Keskellä oleva osallistuu paikan valtaamiseen, jolloin ilman paikkaa jääneestä tulee uusi keskellä olijä. Sanomalla ”hedelmäsalaatti” kaikki osallistujat vaihtavat paikkaa. Käytimme varasuunnitelma leikkiä, koska osallistujia oli niin vähän ja ohjelma olisi loppunut kesken.

Kauppa-keskus Apajan Perheentalon tiloihin rakensimme temppuradan, jota perheet pääsivät kiertämään omassa tahdissaan. Saimme lainaan temppuradan välineet Puijonlaakson seurakunnalta, joka on yksi Kuopion Perheentalon yhteistyökumppaneista. Perheet saivat suorittaa temppuradan niin useasti kuin heillä riitti innostusta. Tilan haastavuuden vuoksi temppurataa ei ollut mahdollista suunnitella niin, että siinä olisi ollut vaihtoehtoja eri-ikäisille suorittajille. Temppuradassamme oli tasojen vaihteluita kuten pöydän ali menemistä ja tuolin yli kiipeämistä. Tasapainoa lapset pääsivät harjoittamaan niin kävelypurkeilla kävelyllä kuin ruutuhyppelyssä.

Toiminta oli helposti lähestyttävää kummallakin liikuntakerralla. Esimerkiksi temppurata oli koko illan käytössä, joten perheet pääsivät tutustumaan siihen ajan kanssa ja mahdollisesti osio kerrallaan. Liikuntakerroilla korostimme vanhemman ja lapsen välistä yhteistoimintaa ja vuorovaikutusta. Esimer-

kiksi tempuradassa vanhemmat auttoivat lapsiaan haasteellisimmissa kohdissa. Vanhemmuuden tuki tuli tempuradassa esille siten, että ohjasimme vanhempia osallistumaan tempuradan suorittamiseen yhdessä lapsensa kanssa. Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus tuli lankakeräleikissä esille siten, että vanhempi kannusti lastaan apukysymyksillä jos lasta ujoistutti.

Setlementtiliiton itäisen alueen lapsi- ja nuorisotyön aluepäällikkö Erno Kääriäisen mukaan ”Pelaaminen on luonteva tapa koota eri-ikäisiä ja eritaustaisia ihmisiä yhteen. Pelaaminen lisää yhteisöllisyyttä ja suvaitsevaisuutta sekä vähentää yksinäisyyttä ja eriarvoisuutta.” (Setlementti Puijola 2016.) Psykologi Ari Schaumanin mukaan lautapeliä pelaaminen kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja, oman vuoron odottamista, sääntöjen oppimista ja noudattamista, numero- ja lukutaitoa, tunteiden tunnistamista ja hienomotorisiataitoja. (Lelukauppa Pro s.a.)

Toimintakertojen teemana oli yhteistoiminta, joka toteutettiin yhdessä pelaamalla. Varasimme muokasimme eri-ikäisille sopivia pelejä. Perheet saivat itse valita pelit, joita halusivat pelata. Jos perhe halusi lisäpelaajia, osallistuimme itsekin pelaamiseen. Peliä kautta pyrimme perheen väliseen yhteistoimintaan, jolloin perheet pääsivät toteuttamaan ja parantamaan keskinäistä vuorovaikutustaan. Pelaamisen aikana vanhemmat keskittyivät omaan lapseensa ilman arkisia häiriötekijöitä. Vanhemmat valitsivat pelin lapsen mielipiteen huomioiden ja pelasivat peliä lapsilähtöisesti. Esimerkiksi jos lapsi ei täysin ymmärtänyt pelin sääntöjä, lapsen annettiin keksiä omat säännöt.

Useiden perheiden haasteena arjessa on löytää yhteistä aikaa. Häiriötekijöitä yhteisen ajan löytämiseen ovat työt, päiväkotit tai koulu, harrastukset ja kotityöt. (Väestöliitto s.a.) Pyrimme toiminnallamme siihen, että perheiden yhteinen aika korostuisi. Teimme yhdessä lettuja, taikinasta paistamiseen asti. Koko perhe sai osallistua toimintaan ja näin viettää aikaa yhdessä ilman arjen tuomaa stressiä. Lapset saivat vanhemman avustuksella valmistaa taikinan ja auttaa ohjaajaa paistamaan lelut. Toiminta oli suunniteltu vapaammaksi, jolloin lapsille jäi enemmän aikaa vapaaseen leikkiin yhdessä vanhempiensa kanssa. Lasten kekkeri-kerralle suunnittelemaamme toimintaa emme päässeet toteuttamaan, sillä asiakkaita ei tullut paikalle.

Lapsia kannattaa rohkaista mielikuvituksen käyttöön, luovuuteen, kekseliäisyyteen ja omaan ilmaisuun. Lapsen tekemää leikkialoitetta ei tulisi estää. On hyvä, että leikki näkyy ja kuuluu. (Opetushallitus 2016, 29.) Koska leikillä on monia positiivisia vaikutuksia niin lapsen kuin aikuisen elämäänkin, halusimme korostaa toiminnoissamme leikin tärkeyttä. Varasimme leikille aikaa jokaiselle toimintakerralle ja kannustimme lapsia ja vanhempia vapaaseen leikkiin. Leikki on tärkeää lapsille, joten ajattelimme toimintaa lapsilähtöisesti leikin kautta.

Lapsiperheille järjestetyn toiminnan tarkoituksena kirjastoautoilla oli kokeilla Kuopion Perheentalon toimintaa lähipalveluina ja tehdä heidän palvelunsa näkyviksi. Kirjastoautoissa oli selkeät teemat, joiden pohjalta suunnittelimme toimintamme. Nallesairaalakerran yhteistyökumppanina oli MLL. He toteuttivat nallesairaaloiminnan lapsille ja me keskustelimme vanhempien kanssa Kuopion lapsiperhepalveluista ja kerroimme Kuopion Perheentalon toiminnasta. Lapsen oikeuksien päivän kunniaksi toinen kirjastoautokerta suunniteltiin korostamaan lapsen oikeuksia. Toimme kirjastoautoon lap-

sille yhteisen kartongin, johon he saivat piirtää, mikä tekee heidät onnelliseksi. Jaoimme lapsille pelikortteja sekä tikkareita kiitokseksi osallistumisesta. Pelikorttien avulla pyrimme korostamaan sitä, että perheen yhteinen toiminta on tärkeää. Sitä voi toteuttaa esimerkiksi pelaamalla yhdessä. Yle Radio Suomi Kuopion juontaja kävi haastattelemassa meitä kirjastoautossa. Haastattelu tuli suorana radioon ja sen teemana oli Kuopion Perheentalo ja kirjastoautossa toteuttamamme toiminta.

KUVA 3. Aulis Kirjastoauton toimintaa lapsille (Sivonen 2016-11-15.)

5.6 Lopullisen toiminnan viimeistely ja arviointi

Kaikkien tuotteiden kehittämissä tarvitaan palautetta ja arviointia. Paras tapa saada kehitysideoita on kokeilla tuotetta käytännössä ja pyytää asiakkailta palautetta. Tuotteen viimeistelyvaihe koostuu yksityiskohtien viimeistelystä, käyttöohjeiden luomisesta ja tulevaisuuden toteutuksen suunnittelusta. Tuotteen viimeistelyvaiheessa kerätty tieto analysoidaan ja käydään läpi toimeksiantajan kanssa. (Jämsä ja Manninen 2000, 80–81.) Kuopion Perheentalo antoi meille suullisesti positiivista palautetta suunnittelemastamme ja toteuttamastamme iltaperheteroiminnasta.

Iltaperheteroimintakertojen aikana keskustelimme perheiden kanssa ja kysyimme heidän mielipidettään toiminnasta ja sen ajankohdasta. Emme keränneet kirjallista palautetta perheiltä. Perheet, jotka osallistuivat toimintaamme, kokivat olevansa yksilöllisiä ja saavansa äänensä kuuluviin osallistumalla toiminnan suunnitteluun. Lapsilta saamamme palautteen myötä lisäsimme toimintakertoihi enemmän aikaa ja mahdollisuuksia vapaalle leikille. Näin toiminnasta tuli asiakkaiden näköistä ja toimintaan osallistuminen oli mielekästä. Osallistumalla suunnitteluun perheillä oli mahdollisuus käyttäjälähtöiseen toimintaan. Perheet saivat mahdollisuuden vanhemmuuden tukeen keskustelemalla vanhemmuuteen liittyvistä asioista ammattitaitoisen henkilökunnan ja muiden vanhempien kanssa. Emme pyrkineet antamaan vanhemmille valmiita ajatuksia täydellisestä vanhemmuudesta. Jaoimme kasvatuksesta ajatuksia, joita vanhemmat voivat hyödyntää arjessaan. Tarkoituksenamme ei ollut muuttaa perheitä ja heidän toimiviksi toteuttamiaan kasvatustapojen. Vaan lisätä ymmärrystä omasta lapsesta ja opettaa iloitsemaan hänestä.

Kädentaitojen ja liikunnan ohjaaminen olisi ollut haasteellisempaa, mikäli asiakkaita olisi ollut huomattavasti enemmän. Suuren asiakasmäärän ohjaaminen olisi heikentänyt yksilöllistä ohjaamista se-

kä lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen havainnointia. Ohjausta valmistellessa on tärkeää tarkistaa välineiden kunto. Esimerkiksi paljon käytetyt vesivärit ovat haaste pienimmille lapsille. Välineitä valittaessa on tärkeää huomioida niiden materiaali, jotta pienmmät asiakkaat pääsevät osallistumaan toimintaan. Ohjattu toiminta täytyy järjestää siten, että asiakkaat voivat osallistua siihen mihin aikaan tahansa. Tämän takia esimerkiksi suunnittelemamme alku- ja loppupiirit eivät toimineet, koska kyseessä ei ole kerhomuotoinen toiminta.

Ohjaamisemme oli toimivaa, koska meidän yhteistyö oli luontevaa. Meillä oli selkeä työnjako ja teimme ohjausta omana itsenämmä. Autoimme toinen toisiamme aina tarvittaessa. Ohjauksemme kulmakivenä oli dialogisuus perheiden kanssa. Perheet lähtivät toimintaan hyvin mukaan ja saammamme palaute oli positiivista. Perheet osallistuivat toimintaan ennakkoluulottomasti ja ottivat meidät, opiskelijat, hyvin vastaan. Kuopion Perheentalon kanssa oli helppo tehdä yhteistyötä. He antoivat meille tilaa suunnitella omaa toimintaamme samalla kuitenkin tukien ja auttaen meitä. Yhteistyömme oli vastavuoroista, mistä kaikki osapuolet hyötyivät.

Opimme, että tiedottaminen on tärkeää uutta toimintaa kehittäessä. Vanhanaikaiset ilmoitustaulut eivät enää toimi vaan mainontaa sosiaalisessa mediassa täytyy lisätä. Esimerkiksi Facebookissa on useita erilaisia perheille suunnattuja foorumeita, ja niiden kautta on helppo saada lisää asiakkaita. Ohjauksia suunniteltaessa on tärkeää ottaa huomioon muuttuvat tilanteet. Perheentalon tapaisessa avoimessa toiminnassa asiakasryhmää ei voi tietää etukäteen, joten suunnitelmien on sovelluttava kaiken ikäisille osallistujille. Osallistujien määrää ei voi tietää etukäteen, joten toiminnan on onnistuttava niin yhden kuin useammankin perheen kanssa.

6 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Matalan kynnyksen toiminnassa korostuu eettisyys, sillä lähtökohtana on kaikkien tasa-arvoinen osallistumismahdollisuus. Toiminta on ilmaista, joten vähävaraisillakin perheillä on yhtäläinen mahdollisuus osallistua toimintaan. Matalan kynnyksen toimintaan osallistuminen on helppoa, sillä se ei vaadi ennakoilmoittautumista tai sitoutumista. (Leemann ja Hämäläinen 2015, 1.) Eettisyys sosiaalialalla ei ole aina yksinkertaista. Eettisiä oikeuksia mietittäessä tulee ottaa huomioon asiakkaan ja työntekijän perusoikeudet sekä päätösten seuraukset. Päätöksenteossa työntekijän on tärkeää ottaa huomioon seuraukset, jotka vaikuttavat asiakkaan elämään ja tämän lähipiiriin. (Reamer 2016.)

Suunnittelemamme ja toteuttamamme iltaperheteroiminta oli suunniteltu asiakaslähtöisesti vastamaan asikkaiden tarpeisiin. Tekemämme kysely oli vapaaehtoinen, anonymi ja siitä saatu aineisto analysoitiin luottamuksella. Kyselyn vastaukset näkivät vain me ja toimeksiantaja. Kyselyn vastaukset on hävitetty asiaankuuluvalla tavalla niin, että niistä ei voida tunnistaa ketään. Toteutimme toiminnan toimeksiantajan kanssa sovitussa aikataulussa ja pysyimme rajatussa aiheessa.

Iltaperheteroiminta perustui matalan kynnyksen toimintaperiaatteeseen. Toiminta oli järjestetty niin, että jokaisella oli mahdollisuus osallistua ja ettei ketään syrjitty sen aikana. Toiminnan luotettavuutta lisäsi valtakunnallisesti tunnettu järjestö, jonka nimissä toimintaa järjestimme. Saimme toimintaan ammattilaisilta neuvoja ja ohjeita, joten ohjaamamme toiminta oli laadukasta. Toiminnan suunnittelun pohjana käytimme teoriatietoa ja pedagogista suunnitelmaa, mitkä lisäsivät toiminnan sisällön ammattimaisuutta. Toiminnan raportin kirjoittamisessa on käytetty monipuolisesti useita luotettavia lähteitä ja kehittämistyön prosessissa olemme käyttäneet Jämsä ja Mannisen (2000) tuotekehitysmallia. Iltaperheteroiminnassa asiakkaat saivat olla anonymiä tai kertoa esimerkiksi ainoastaan etunimensä. Toiminnan ohjaajat olivat vaitiolovelvollisia, joten luottamuksellinen keskustelu oli mahdollista.

Opinnäytetyömme on kehittämistyö, joka toteutettiin käytännössä perheille. Prosessin aikana kommunikoimme Kuopion Perheentalon kanssa. Saimme heiltä koko ajan ideoita, joiden avulla pystyimme kehittämään toimintaamme toteutuksen aikana. Perheiltä saamamme suullisen palautteen avulla kehitimme toiminnan sisältöä. Olemme raportoineet toiminnasta totuudenmukaisesti ja rehellisesti.

7 POHDINTA JA JATKOKEHITYSIDEAT

Kehittämistehtävämme oli suunnitella ja toteuttaa iltaperheteroimintaa sekä kehittää lähi- ja matalan kynnyksen palveluita. Kohderymänä opinnäytetyössämme olivat lapsiperheet, joissa oli alle 8-vuotiaita lapsia. Pilottoimme iltatoimintaa perheille Kuopion Perheentalolle. Tavoitteenamme oli saada iltaperheteroiminnasta pysyvä toimintamuoto. Kehittämisen prosessin suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa käytimme Jämsän ja Mannisen (2000) tuotekehitysmallia. Suunnittelimme toiminnan jokaiselle ikätasolle sopivaksi ja otimme huomioon erityisryhmät. Teemat olivat askartelu, liikunta, perheen yhteinen toiminta ja pelit. Peliteeman saimme toimeksiantajaltamme, sillä he osallistuivat Kuopiossa järjestettävään kansainväliseen peliviikkoon.

Särkiniemen asukastuvan toimintakerroilla asiakkaita oli vähän, joten panostimme tiedottamiseen sosiaalisessa mediassa ennen kauppakeskus Apajassa järjestettäviä Perheentalon toimintakertoja. Asiakkaiden kanssa keskusteltuamme saimme kuulla, että erityisesti Facebookin erilaisiin keskusteluryhmiin laitettut ilmoitukset oli huomattu. Niiden ansiosta saimmekin monta uutta asiakasperhettä tuleville toimintakerroille.

Lapsilähtöisyys näkyi Perheentalon tiloissa järjestetyssä toiminnassa siten, että lapsi sai itse vaikuttaa milloin osallistui ohjattuun toimintaan, vapaaseen leikkiin tai kävi iltapalalla. Ohjatun toiminnan ja leikkimisen välissä oli mahdollisuus käydä iltapalalla silloin, kun itse halusi. Vanhemmat huolehtivat, että tukea tarvitsevat ja pienet lapset pääsivät iltapalalle silloin, kun heillä oli nälkä. Etenkin Kuopion Perheentalon väliaikaisissa tiloissa kauppakeskus Apajassa tukea tarvitsevien ja pienten lasten itsenäinen liikkuminen kahden tilan välillä oli haastavaa. Tila oli jaettu siten, että lasiseinä jakoi iltapalatalan ja toimintatilan toisistaan. Tilasta toiseen siirryttiin yleisen käytävän kautta. Keväällä 2017 Kuopion Perheentalolla järjestettävä iltaperheteroiminnalla ei tätä haastetta enää ole, sillä heidän käyttämänsä tila on yhtenäinen.

Tulevaisuudessa toiminnan kehittämisessä kannattaa hyödyntää Kuopion Perheentalon yhteistyökumppaneita. Heiltä voi lainata materiaaleja, koska heillä on hyvät materiaalivarastot valmiina. Asukastupien sijainti ja vartioinnin puuttuminen vaatii erityistä huomiota suunniteltaessa turvallisuutta. On hyvä ottaa selville vaihtoehtoiset poistumisreitit ja pitää ulko-ovi lukossa, silloin kun tilassa ei ole asiakkaita. Etukäteen on hyvä tarkistaa asukastupien siisteys ja käytössä olevien materiaalien kunto. Toimintaa suunnitellessa tulee ottaa huomioon, että kaikki asiakkaat eivät välttämättä tule samaan aikaan iltaperheteroimintaan.

Kuopion Perheentalolta saamamme palaute oli positiivista, ja he olivat erittäin tyytyväisiä toteuttamamme iltaperheteroimintaan. He olivat tyytyväisiä toimintakokeilujemme tuloksiin, joista he saivat kehittämisideoita toimintoihin. Esimerkiksi kirjastoauto Elinassa toteuttamamme toimintakokeilu ei toiminut sellaisenaan vaan vaatii jatkokehittelyä. Asiakkailta saamamme palaute oli positiivista, ja he ilmaisivat iltaperheteroiminnan olevan tarpeellista. Heidän mielestään oli hyvä, että Kuopiossa järjestetään matalan kynnyksen iltaperheteroimintaa. Erityisesti perheet korostivat toimintamuotomme hyväksyi puoleksi sitä, ettei siihen tarvinnut etukäteisilmoittautumista ja -sitoutumista. Kehittämistyömme

onnistui hyvin, koska iltaperhetoiminnasta on tullut pysyvä toimintamuoto Kuopion Perheentalolle. Opinnäytetyötämme voisi kehittää jatkossa esimerkiksi toteuttamalla tutkimuksen lapsiperheille, että vastaako iltaperhetoiminta heidän tarpeisiinsa. Lapsiperheille voisi teettää myös laajemman kyselyn, millaista toimintaa he todella kaipaisivat kiireelliseen arkeensa.

Jatkossa iltaperhetoimintaa järjestettäessä meidän tulisi ottaa huomioon paremmin tiedottaminen. Tiedotteiden suunnittelussa olisi pitänyt olla tarkempi ja ne olisi tullut laittaa asiakkaiden nähtäville aiemmin. Meidän olisi tullut ottaa enemmän selvää toimivista tiedotuskeinoista ja mitä kautta tieto saavuttaa kohderyhmän parhaiten. Toimintakertojen suunnittelussa olisimme voineet ottaa paremmin huomioon kaikki muuttuvat tekijät, kuten perheiden määrä, lasten iät ja keliolosuhteet. Toimintaa toteuttaessa olisimme voineet olla vielä aktiivisempia ohjaajia etenkin keskusteluiden aloittamisessa. Vaikka sosiaalialan ohjaajina meillä on kehitettävää, oli toimintamme kokonaisuudessaan onnistunutta.

Iltaperhetoimintamme toi varhaiskasvatuksen rinnalle ennaltaehkäisevän perhetukimuodon, joka vastaa perheiden vapaa-ajan tarpeisiin ilta-aikaan toisin kuin varhaiskasvatus. Lapsiperheille iltaperhetoiminta tarjosi mahdollisuuden ja paikan viettää perheen yhteistä aikaa ilman kodin tuomia velvoitteita. Lapset ja vanhemmat saavat mahdollisuuden luoda uusia sosiaalisia verkostoja ja mahdollisuuden keskustella itselleen tärkeistä aiheista. Opinnäytetyön tuloksena kehitimme uuden toimintamuodon sosiaalialalle. Iltaperhetoiminta vastaa Kuopion Perheentalon tavoitteisiin ja heidän asiakkaiden toiveisiin. Pilotoimamme iltaperhetoiminta antoi uuden vallinan mahdollisuuden matalan kynnyksen palveluissa. Iltaperhetoiminnan sisältö suunniteltiin vastaamaan perheiden ja lasten tarpeisiin. Pilotoimaamme iltaperhetoimintaa voi soveltaa kolmannen sektorin järjestäjät, kunnat sekä yksityiset yritykset kaikkialla Suomessa. Pilotoimaamme iltaperhetoimintaa voi soveltaa eri asiakasryhmien kanssa. Tulevaisuudessa muuttuvat palvelut luovat uusia työpaikkoja sosiaalialalle, kuten esimerkiksi kirjastot voivat työllistää sosiaalialan ammattilaisia kirjastososionomeksi.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

- ANTTILA, Pirkko 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: AKATIIMI Oy.
- HALME, Nina, VUORISALMI, Merja ja PERÄLÄ, Marja-Leena 2014. Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa. Työntekijöiden näkökulma. Helsinki: THL.
- HELENIUS, Aili ja KORHONEN, Riitta 2008. Pedagogiikan palikat. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- HUHTINEN, Ulla s.a. Intohimosta elämänhallintaan. Yhteisöllisyydestä hyvinvointiin [verkkodokumentti]. Helsinki NMKY. [Viitattu 2017-03-10.] Saatavissa: <https://www.innokyla.fi/documents/443648/219934dd-b622-48c8-92b3-caab9720a3e6>
- HUKKANEN, Margit ja PURSIAINEN, Heidi 2015. Perheiden näkökulmia varhaisen tuen lapsiperhepalveluista. Kysely Kuopion alueen lapsiperheille osana Lapsiperheiden hyvinvoinnin tukimaasto ja -kartta -hanketta. Iisalmi: Savonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Sijainti: Iisalmi: Savonia-ammattikorkeakoulu. Iisalmen kampus. Kirjasto.
- HUOVINEN, Terhi ja ROVIO, Esa 2008. Toimintatutkija kentällä. Julkaisussa: HEIKKINEN, Hannu L.T., ROVIO, Esa ja SYRJÄLÄ, Leena (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 94–113.
- HÄNNIKÄINEN, Maritta ja RASKU-PUTTONEN, Helena 2001. Piaget'n ja Vygotskin merkitys varhaiskasvatuksessa. Julkaisussa: KARILA, Kirsti, KINOS, Jarmo ja VIRTANEN, Jorma (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: PS-kustannus, 158–183.
- IKONEN, Merja 2006. Lasten vuorovaikutus ja leikki yhteisöllisyyden rakentajana. Julkaisussa: RASKU-PUTTONEN, Helena (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 149–165.
- JÄMSÄ, Kaisa ja MANNINEN, Elsa 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.
- KAHRI, Mari 2003. Lapsen arki on leikkiä 2. 3–6-vuotiaat leikin maailmassa. Kauhava: Pienperheyhdistys ry.
- KARLING, Marjo, OJANEN, Tuija, SIVÈN, Tuula, VIHUNEN, Riitta ja VILÉN, Marika 2009. Lapsen aika. 12. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- KANANEN, Jorma 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- KORHONEN, Satu ja HOLOPAINEN, Laura 2015. Vanhempana vahemmaksi. Kohti myönteistä vuorovaikutusta. Jyväskylä: Satu Korhonen.
- KUOPION KAUPUNKI s.a. Asukastuvat [verkkodokumentti]. Kuopion kaupunki. [Viitattu 2017-01-27.] Saatavissa: <https://www.kuopio.fi/asukastuvat>
- KUOPION PERHEENTALO 2016. Kuopion Perheentalon rakenteet -palaveri [muistio]. Perheentalo. Kuopio.
- KUOPION PERHEENTALO s.a.a. Hankkeet [verkkodokumentti]. Kuopion Perheentalo. [Viitattu 2017-01-27.] Saatavissa: <https://www.kuopionperheentalo.fi/hankkeet/>
- KUOPION PERHEENTALO s.a.b. Tervetuloa Kuopion Perheentalon sivuille! [verkkodokumentti]. Kuopion Perheentalo. [Viitattu 2017-03-12.] Saatavissa: <https://www.kuopionperheentalo.fi/>
- KRISTERI, IRENE 2002. Vahvaan vanhemmuuteen. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- KRONQVIST, Eeva-Liisa ja PULKKINEN Minna-Leena 2007. Kehityopsykologia. Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- KYÖSTIÖ, Antero 2004. Kirjastoautohistoria [verkkojulkaisu]. Kirjastot.fi. [Viitattu 2017-01-29.] Saatavissa: http://www.kirjastot.fi/kirjastoautot/kirjastoautohistoria?language_content_entity=fi#.WI5QlfmLRPZ

- LEEMANN, Lars ja HÄMÄLÄINEN, Riitta-Maija 2015. Matalan kynnyksen palvelut [verkkodokumentti]. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2017-03-10.] Saatavissa: https://www.thl.fi/documents/10531/1787240/Tietopaketti_Matalan_Kynnyksen_Palvelut.pdf/8bc8490c-c2e2-4ad5-ada8-0ce8df65435e
- LEHTINEN, Erno, KUUSINEN, Jorma ja VAURAS, Marja 2007. Kasvatuspsykologia. 2. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- LELUKAUPPA PRO s.a. Lautapelit ja pelikortit [verkkojulkaisu]. Keravan muovi ja lelu Oy. [Viitattu 2017-03-17.] Saatavissa: <http://lelukauppa.pro/lautapelit/>
- MIETTINEN, Jaana 2017. Yksinäisyys on yhteiskunnan rakenteiden tuotos. Savon Sanomat 11.3.2017.
- MLL s.a.a. Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus [verkkodokumentti]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 2017-02-15.] Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/lapsen_ja_vanhemman_vanhainen_vu/
- MLL s.a.b. Leikin merkitys lapselle [verkkodokumentti]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 2017-02-16.] Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten_leikit/leikin_merkitys_lapselle/
- MLL s.a.c. Lapsella on omat oikeudet [verkkodokumentti]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 2017-02-16.] Saatavissa: <https://www.mll.fi/mll/lastenoikeudet/>
- MLL s.a.d. Taitava lapsi ja hoksaava vanhempi [verkkodokumentti]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 2017-02-15.] Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/lapsen_ja_vanhemman_vanhainen_vu/taitava_lapsi_ja_hoksaava_vanhem/
- MLL s.a.e. Vanhemmuuden kaari [verkkodokumentti]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 2017-02-15.] Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/vanhemmuuden_kaari/
- NETTITURVAKOTI s.a. Kasvata kannustaen. Jokainen lapsi haluaa olla hyväksyty ja rakastettu [verkkodokumentti]. Ensi- ja turvakotien liitto ry. [Viitattu 2017-03-13.] Saatavissa: https://www.turvakoti.net/site/?lan=1&page_id=104
- OLLI, Johanna 2017-01-13. Puhumattoman lapsen toiminnallinen kuuntelu [luento]. Kuopion kaupungintalo.
- OPETUSHALLITUS 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Helsinki: Opetushallitus
- PERHEENTALO s.a.a. Toimintamallit [verkkodokumentti]. Perheentalo. [Viitattu 2016-05-05.] Saatavissa: <http://www.perheentalo.fi/fi/Toimintamalli.html>
- PERHEENTALO s.a.b. Toiminnat [verkkodokumentti]. Perheentalo. [Viitattu 2016-05-05.] Saatavissa: <http://www.perheentalo.fi/>
- PIRHONEN, Taina 2013. Kirjastoautojen palvelut monipuolistuvat [verkkojulkaisu]. Pohjois-Savon ELY-keskus. [Viitattu 2017-01-29.] Saatavissa: https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/92138/Nakymia_8_2013_Pohjois-Savo.pdf?sequence=4
- RAHIKKA-RÄSÄNEN, Niina ja RYYNÄNEN, Sanna 2014. Osallistuminen ja osallisuus lähidemokratiasa [verkkojulkaisu]. Setlementtiliitto. [Viitattu 2017-03-11.] Saatavissa: https://setlementti-fi-bin.directo.fi/@Bin/adebf01d449015fb7ddb66d623861769/1489227211/application/pdf/515058/Rahikka_Ryynanen2014.%20Osallistuminen%20ja%20osallisuus%20%20C3%A4hidemokratiasa%20-tutkimusraportti.pdf
- RASKU-PUTTONEN, Helena 2006. Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajien merkitys. Julkaisussa: RASKU-PUTTONEN, Helena (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 111–125.

- REAMER, Frederic 2016. Eye on ethics [verkkajulkaisu]. Social work today. [Viitattu 2017-04-02.] Saatavissa: http://www.socialworktoday.com/news/eoe_0916.shtml
- RÖNKKÖ, Leena ja RYTKÖNEN, Timo 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.
- SALMI, Minna ja LAMMI-TASKULA, Johanna 2014. Työn ja perheen yhteensovittaminen hyvinvoinnin tekijänä. Julkaisussa: LAMMI-TASKULA, Johanna ja KARVONEN, Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 38–51.
- SARKOLA, Sirkka 1975. Kirjastoautokäsikirja. Helsinki: Suomen kirjastoseura.
- SHERIDAN, Mary, HOWAR, Justine ja ALDERSON, Dawn 2011. Play in early childhood. New York: Routledge.
- SINKKONEN, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.
- SINKKONEN, Jari 2004. Kiintymyssuhdeteoria. Tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin [verkkajulkaisu]. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. [Viitattu 2016-09-03.] Saatavissa: http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/uusinnumero;jsessionid=8B53D3D70D66B7871B30478F3A45878F?p_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_viewType=viewArticle&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_tunnus=duo94437
- SETLEMENTTI 2014. Tutkimus osallisuuden esteistä ja matalankynnyksen osallistumisesta [verkkodokumentti]. Suomen Setlementtiliitto. [Viitattu 2017-03-11.] Saatavissa: <https://www.setlementti.fi/?x21656=515054>
- SETLEMENTTI PUIJOLA 2016. Kuopion peliviikko on lasertaistelua, tubetusta ja uusia peli-innovaatioita [verkkodokumentti]. Kuopion Setlementti Puijola ry. [Viitattu 2017-03-17.] Saatavissa: <http://www.puijola.net/2016/11/kuopion-peliviikko-on-lasertaistelua-tubetusta-ja-uusia-peli-innovaatioita/>
- SOSIAALIHUOLTOLAKI. L1301/2014. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2017-03-11.] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>
- STM s.a.a. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) [verkkodokumentti]. Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 2017-03-22.] Saatavissa: <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>
- STM s.a.b. Ohjelma tähtää sirpaleisesta kehittämisestä kokonaisvaltaiseen uudistukseen ja pysyvään muutokseen [verkkodokumentti]. Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 2017-03-22.] Saatavissa: <http://stm.fi/lapsi-ja-perhepalvelut/kuvaus>
- SUOMEN KIRJASTOSEURA 2016. Kirjastoauto toiminta murroksessa. Yhteenvedo kirjastoautojen tilanteesta Suomessa [verkkodokumentti]. Suomen kirjastoseura. [Viitattu 2017-01-29.] Saatavissa: <http://suomenkirjastoseura.fi/files/julkaisut/Kirjastoauto toiminta%20murroksessa%20%20yhteenvedo%20kirjastoautoista%20Suomessa%20elokuu%202016.pdf>
- TALENTIA RY 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Ammatitieteen lautakunta. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.
- TAPIO, Nina, SEPPÄNEN, Paula, HYPPÖNEN, Tuula, JANHUNEN, Tarja, PRUSILA, Leila, SALO, Saara, TOIVANEN, Riikka ja VILÉN, Marika 2010. Parisuhde ja vanhemmuus. VILÉN, Marika, SEPPÄNEN, Paula, TAPIO, Nina ja TOIVANEN, Riikka (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja, 101–167.
- THL 2015. Perhetyö [verkkodokumentti]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2017-02-15.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>
- THL 2016a. Lapsen osallisuus [verkkodokumentti]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2017-01-08.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>
- THL 2016b. Osallisuus [verkkodokumentti]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2017-01-08.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

TOIKKO, Timo ja RANTANEN, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press.

TÖRRÖNEN, Maritta 2012. Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.

UKK-instituutti 2014. Liikuntaa harrastava lapsi tai nuori liikkuu todennäköisemmin myös aikuisena [verkkodokumentti]. Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiö. [Viitattu 2017-03-17.] Saatavissa: http://www.ukkinstituutti.fi/tietoa_terveysliikunnasta/liikunnan_vaikutukset/ikakaudet/liikunta_vaikuttaa_lasten_ja_nuorten_kehitykseen

UNICEF s.a. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? [verkkodokumentti]. Suomen UNICEF ry. [Viitattu 2016-08-04.] Saatavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>

VILÉN, Marika, HANSEN, Maija, JANHUNEN, Tarja, KYTÖPUU, Katri, SALO, Saara, SEPPÄNEN, Paula, SEPPÄNEN, Sami ja TAPIO, Nina 2010. Perhe ja perhetyö. VILÉN, Marika, SEPPÄNEN, Paula, TAPIO, Nina ja TOIVANEN, Riikka (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja, 9–59.

VILÉN, Marika, VIHUNEN, Riitta, VARTIAINEN, Jari, SIVÉN, Tuula, NEUVONEN, Sohvi ja KURVINEN, Auli 2006. Lapsuus. Erytinen elämänvaihe. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

VARHAISKASVATUSLAKI. L19.1.1973/36. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2016-08-04.] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

VÄESTÖLIITTO s.a. Perheiden ajankäyttö [verkkodokumentti]. Väestöliitto. [Viitattu 2017-03-17.] Saatavissa: http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/perhetutkimus/perheiden-ajankaytto/

YK s.a. YK:n yleissopimus. Lapsen oikeuksista [verkkodokumentti]. Suomen UNICEF ry. [Viitattu 2016-08-04.] Saatavissa: https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

YLEISSOPIMUS LAPSEN OIKEUKSISTA. L21.08.1991. [Viitattu 2017-02-15]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

YLI-LUOMA, Pertti 2003. Hyvä opettaja. Sipoo: International Multimedia & Distance Learning.

LIITE 1: TOIMINTASUUNNITELMA

Pedagoginen ohjaus

Toiminnan suunnittelurunko

<p>Ohjaajat: Anna Jauhiainen ja Noora Sivonen</p> <p>Paikka ja päivämäärä: Särkiniemen asukastupa, ti 11.10.2016</p>
<p>Oppi- ja ohjaustuokion nimi/aihe:</p> <p>Kierrätysmateriaaleista pöllö-askartelu</p>
<p>Tavoitteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Vanhemmuuden tuen huomioiminen, annetaan vanhemmalle tarvittaessa neuvoja kontaktin ottamiseen – Toiminnassa lapsen ja vanhemman yhteistoiminta, ohjataan vanhempaa esimerkiksi menemään lapsen tasolle ja osallistamaan lapsensa toimintaan – Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus, rohkaistaan vanhempaa keskustelemaan ja kuuntelemaan lastaan – Lapsen osallisuus ja lapsilähtöinen toiminta, annetaan lapselle mahdollisuus tehdä valintoja ja tulla kuulluksi
<p>Menetelmät:</p> <p>Kädentaidot</p>
<p>Orientointi ja motivointi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Kokoontuminen yhteen ja päivän kuulumiskierros ”Mikä oli kivoin asia tänään?” (maskotin kera) – Päivän toiminnan pohjustaminen
<p>Tila ja ryhmittely:</p> <p>Alku orientaatiopiiri tapahtuu olohuoneessa ja pöllö-askartelu keittiössä. Iltapala syödään keittiössä siivouksen jälkeen, josta siirrytään olohuoneeseen leikkimään ja valmistautumaan kotiin lähtöön.</p>

Toiminnan struktuuri, vaiheistus ja ajankäyttö:

1. vaihe: Kaikkien yksilöllinen huomioiminen tervehtimällä ja orientaatiopiiri (10min)
2. vaihe: Pöllöaskartelu ja siivous (45min)
3. vaihe: Vapaa leikki
4. vaihe: Iltapala (30min)
5. vaihe: Vapaa leikki
6. vaihe: Kotiin lähteminen klo 19

Toiminnan ohjaus/kuvaus/tilanteen eteneminen käytännössä:

Aloitetaan tutulla piirillä lattialla Helmi-pöllön kanssa (pehmolelu-maskotti). Kerrataan yhdessä Helmin nimi ja samalla pidetään nimikierrros ja mikä on ollut mukavaa omassa päivässä. Käydään läpi mitä tullaan askartelemaan ja missä. Askartelu käydään läpi vaihevaiheelta samaa tahtia. Aikuiset auttavat lapsia. Askartelun jälkeen lapsilla on mahdollisuus vapaaseen leikkiin. Aikuisia ohjataan siivoamaan yhdessä keittiö ja valmistelemaan iltapala. Iltapalan syöminen tapahtuu yhteisöllisesti. Iltapalan jälkeen lapsilla mahdollisuus jatkaa leikkejä, jolloin aikuisia ohjataan siivoamaan iltapala pois. Autetaan vanhempia pukemaan lapset ja huomioidaan kaikki yksilöllisesti kiittämällä käynnistä.

Materiaalit, välineet, tilajärjestelyt, avustavat henkilöt:

– Kierrätysmateriaalit ja askartelutarvikkeet

Huomioitavaa (eriyttäminen, varasuunnitelma, turvallisuus):

Jos joku lapsista saa askartelun huomattavasti nopeammin valmiiksi, voi hän askarrella omavalmintaisen tuotoksen esillä olevista materiaaleista tai siirtyä leikkimään.

Turvallisuus askartelussa jakautuu ohjaajien ja vanhempien välille. Erityistä tarkkaavaisuutta vaaditaan leikkaamisen aikana.

Toiminnan aikana seurataan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Mietitään kuinka rohkaistaan tarvittaessa vanhempaa ottamaan kontaktia ja ohjeistamaan lastaan.

Mietitään etukäteen vaihtoehtoisia toteuttamis- ja osallistumistapoja mahdollisille erityistä tukea tarvitseville.

Tilassa on ensiapuvälineet lähellä, jos tapahtuu tapaturma.

Tilassa on kaksi poistumistietä, jos paikalle tulisi uhkaava henkilö.

Ohjaajilla on puhelimet koko ajan lähettyvillä, jos tarvitsee soittaa apua.

LIITE 2: TOIMINNAN KARTOITUS -KYSELY

Hei, olemme sosionomiopiskelijoita Savonia amk:sta. Teemme opinnäytetyön yhteistyössä Kuopion Perheentalon kanssa. Aiomme järjestää syksyllä iltaperhekahvilaa perheille, joissa on alle 8-vuotiaita lapsia. Haluaisimme tietää juuri sinun mielipiteesi toimintaamme vaikuttavaan asiaan.

1. Minä viikonpäivänä ja mihin kellonaikaan teidän perheellenne kävisi iltaperhetoiminta?

2. Kumpi olisi teille parempi tapaamispaikka (ympyröi parasvaihtoehto)

a) Keskustassa torin alla kauppakeskus Apajassa perhekahvilatilassa

b) Oman asuinalueesi asukastupa, eli? _____

3. Millainen toiminta olisi perheellenne mieluista ja tarpeellista?

Kiitos vastauksestanne!